

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaal- ja haridusteaduskond

Riigiteaduste instituut

Mart Veliste

Diaoyu/Senkaku saarte dispuut:

Hiina ja Jaapani ametlike diskursuste analüüs

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Urmas Pappel, MA

Tartu 2014

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

.....

/Mart Veliste/

Sisukord

Sissejuhatus	5
1. Jaapani ja Hiina suhete taust	7
1.1 Jaapani ja Hiina lähiajaloo kontekst	7
1.2 Kahe riigi vaheliste suhete valupunktid	9
1.2.1 Alandus alates Hiina-Jaapani sõjast.....	9
1.2.2 Riikide vahelised suhted Teise maailmasõja järgselt	10
2. Diaoyu/Senkaku saartetüli olemus	13
3. Hiina – eksisteerivate rahvusvaheliste normide austaja või vaidlustaja?.....	18
4. Teoreetiline raamistik.....	21
4.1 Uurimustöö probleemistik ja küsimused	23
5. Metodoloogia	25
5.1 Analüüsitavad tekstid	25
5.2 Diskursusanalüüs.....	25
6. Hiina Diaoyu Dao saarte valge paberi analüüs	29
6.1 Dokumendi analüüs	29
6.1.1 Saared on Hiina omane territoorium.....	30
6.1.2 Saared kuuluvad õiguslikult Hiinale.....	32
6.1.3 Saarte kuulumine Hiinale on oluline II maailmasõja tulemuse kontekstis.....	33
6.1.4 Saared on olulised turvalisuse tagamiseks.....	34
6.1.5 Saartetüli ühendab kõiki Hiinlasi.....	35
6.1.6 Kuidas konstrueeritakse Jaapanit?.....	35
7. Jaapani Senkaku saarte dokumentide analüüs.....	37
7.1 Dokumentide analüüs	37
7.1.1 Saared on Jaapani omane territoorium rahvusvahelise õiguse kontekstis	38
7.1.2 Saartetüli põhjuseks on nafta- ja gaasivarude avastamine.....	39
7.1.3 Rahu, rahvusvaheline julgeolek ja koostöö	40
7.1.4 Kuidas konstrueeritakse Hiinat?	42
8. Laiendatud analüüs.....	44
8.1 Jõulisus vs rahumeelsus.....	44
8.2 Õigus vs õiglus	45
8.3 Julgeolek.....	46
Kokkuvõte	48

Kasutatud kirjandus.....	50
Lisad.....	56
Lisa 1: Diaoyu/Senkaku saared	56
Lisa 2: Ida-Hiina mere kohal asuvad ADIZid ja nende kattuvused	57
Lisa 3: Jaapani positsiooni tuumik	58
Lisa 4: Näide Jaapani vastuargumentide esitamise visuaalsest stiilist	59
Lisa 5: Senkaku saari puudutav ajatelg	59
Summary	60

Sissejuhatus

Viimastel aastatel kuulub järjest tihedamini uudiseid pingete eskaleerumisest Ida-Hiina meres, kus Hiina Rahvavabariik¹ ja Jaapan vaidlevad väikeste ja asustamata Diaoyu/Senkaku saarte üle. Pingekolle omab globaalset tähtsust, sest Hiina ja Jaapani näol on tegemist militaarselt tugevate ning majandusvõimekuselt teist (kohe varsti esimest) ja kolmandat kohta omavate riikidega.² Konflikt Diaoyu/Senkaku saartel on seotud nii rahvuslike ja majanduslike huvidega kui ka julgeoleku ja rahvusvahelise õiguse aspektidega. Saartetüli taustal kumavad alalõpmata Hiina ja Jaapani vaheliste suhete keeruline minevik ja mõlemas riigis järjest tugevamat kandepinda omav natsionalism.

Tavaliselt keskenduvad artiklid ja analüüsid Diaoyu/Senkaku saartest mõnele konkreetsele olukorda pingestanud sündmusele (näiteks saarte ostmine, õhukaitsetsooni kehtestamine) või otsitakse vastust küsimusele, kummal osapoolel on rohkem (juriidilist) alust saarte omamiseks. Käesoleva uurimustöö kirjutajale teadaolevalt ei ole varem antud territoriaalvaidlusele lähenetud ametliku diskursuse analüüsimise lähtepunktist. Seepärast keskendub käesolev kirjatöö Hiina ja Jaapani ametlike diskursuste analüüsile, et anda uue vaatenurga alt panus juba olemasolevasse kirjandusse Diaoyu/Senkaku saartetülist. Kuna Hiina ja Jaapani ametlikest välispoliitilistest diskursustest sõltuvad tulevased arengud Diaoyu/Senkaku saartel, on tähis saartetüli kasutatavate keeleliste konstruktsioonide tuvastamine ja mõistmine. Ühtlasi on võimalik antud uurimuse raames arutleda küsimuse üle, kas Hiina tahab muuta rahvusvahelise korra põhimõtteid. Ametliku diskursuse analüüsimise aluseks võtab uurimus Hiina 2012. aasta valge paberi Diaoyu/Senkaku saartest ja Jaapani Välisministeeriumi koostatud saartetüli tutvustavad dokumendid 2013. ning 2014. aastast. Toetava kirjandusena kasutatakse töös hulgaliselt sekundaarallikaid, meediaväljaandeid ja juriidilisi dokumente.

¹ Edaspidi kasutab uurimustöö Hiina Rahvavabariigist kirjutades lühendamise eesmärgil sõna „Hiina“, kui just ei ole hädavajalik segaduse vältimiseks esitada täispikka nime. Sarnaselt on uurimustöös Hiina Vabariigist rääkides kasutatud terminit „Taiwan“. Uurimustöö autor ei võta seisukohta selles, kumb riikidest on legitiimne Hiina valitseja.

² The Economist (16.08.2010) "China: Second in line", http://www.economist.com/blogs/freexchange/2010/08/china_0, külastatud 29.05.14; Tencer, Daniel (2014) "China To Have World's Largest Economy This Year: World Bank", *The Huffington Post Canada*, http://www.huffingtonpost.ca/2014/05/03/china-worlds-largest-economy_n_5255825.html, külastatud 28.05.14

Uurimustöö esimene peatükk keskendub Hiina ja Jaapani lähiajaloole ning kahe riigi vaheliste suhete pingestatusele. Teine peatükk annab põhjaliku ülevaate konkreetselt Diaoyu/Senkaku saartetüli tagamaadest. Kolmandas peatükis leiab käsitlemist Hiina tõusu problemaatika. Neljas peatükk tutvustab uurimustöö teoreetilist raamistikku, mis tugineb poststrukturealistlikule lähenemisele rahvusvahelistes suhetes. Viies peatükk tutvustab töös kasutatavat diskursusanalüüsi metodoloogiat ja selgitab järgneva analüüsi läbiviimise protsessi. Kuuendas ja seitsmendas peatükis analüüsitakse vastavalt Hiina ja Jaapani ametlike seisukohti. Kaheksas peatükk viib analüüsi laiemale tasemele, keskendudes sellele, mida tuvastatud konstruktsioonid võimaldavad järeldada saartetüli edasiste potentsiaalsete arengute ja Hiina tõusu kohta.

1. Jaapani ja Hiina suhete taust

Uurimustöös analüüsitavate tekstide taga olevat konteksti paremaks mõistmiseks annab käesolev peatükk ülevaate Hiina ja Jaapani lähiajaloost ning kahe riigi vahelistest suhetest. Kuigi tegemist on töö piiratud mahust tulenevalt üsnagi pealiskaudse sissevaatega, mis kindlasti ei võta arvesse kõiki nüansse, on see vajalik järgmiste peatükkide ning analüüsi hoomamiseks. Saartetüli, olgugi et kõige plahvatusohtlikum, on siiski vaid üks Hiina-Jaapani suhete murekohtadest.

1.1 Jaapani ja Hiina lähiajaloo kontekst

18. sajandi lõpus algas Hiina keisririigi langus. 1793. aastal lükkas Qingi dünastia keiser Qianlong tagasi Suurbritannia suursaadiku Lord George Macartney ettepaneku diplomaatiliste ja kaubandussidemete sisseseadmiseks. See oli eelmänguks ajaperioodile, mida Hiinas käsitletakse tänapäeval saja aasta pikkuse kannatuse ja häbistusena (*bainian guochi*). Hiina rahvusliku vaimsuse üheks peamiseks juhtlauseks on „mitte kunagi unustada rahvuslikku häbistust“ (*wuwang guochi*). Häbistuse sajandi alguseks peetakse Esimest oopiumisõda algusega 1839. aastal ning lõpuks Hiina Kommunistliku Partei (edaspidi kommunistlik partei) võimule tulekut 1949. aastal. Selle perioodi sisse jäävad veel Teine oopiumisõda aastatel 1856-1860, Hiina-Jaapani sõda aastatel 1894-1895, Lääne vastane Bokserite ülestõus, mis 1900. aastal suruti maha kaheksa välisriigi ühendatud sõjajõudude poolt, Jaapani sõjategevus alates aastast 1931 ning Teine maailmasõda. See oli periood, mil varasem enesekujutus maailma võimsaimast impeeriumist ja kultuurist lagunes. Ajaloolised võõrvallutajad mongolid ja mandžud olid Hiina kultuuriruumi edukalt integreerunud. Nüüd seisti esmakordselt silmitsi vastastega, kellel olid omad universalistlikud pretensioonid.³ Iga sõja kaotuse järgselt oli Hiina sunnitud sõlmima lepinguid, mille alusel tuli maksta kõrgeid reparatsioone, loovutada kontrolli territooriumite üle ja anda lai volitusi vallutajate diplomaatilisele korpusele ning kaupmeestele.⁴ Kõiki selliseid lepinguid nähakse Hiina rahvuslikus diskursuses ebaõiglastena (*unequal treaties*). Seetõttu nimetatakse seda perioodi ka lepingute sajandiks.⁵ Pekingi seisukoht on, et Hiina koges imperialismi vaid

³ Wang, Zheng (2012) *Never forget national humiliation: Historical memory in Chinese politics and foreign relations*, New York: Columbia University Press, lk. 67

⁴ Hiinas võitlesid privileegide eest Suurbritannia, Jaapan, Venemaa, Ameerika Ühendriigid, Prantsusmaa, Saksamaa, Austria-Ungari, Itaalia, Hispaania, Portugal, Taani ja Holland

⁵ Wang (2012), lk. 48

ohvrina.⁶ Saja aasta pikkusest kannatusest tulenevalt valitseb Hiinas suur ohvritunnetus (*victimhood*) ja arusaam, et riik väärrib paremat, kui kaasaegses maailmas kogetu.⁷

Jaapani impeeriumi tõus algas 1868. aasta Meji restauratsiooniga, mil asuti ehitama modernset rahvusriiki võttes eeskujuna Lääne riikidest. Ajastut iseloomustas loosung „Jaapani vaim, Lääne teadmised (*wakon-yōsai*).“⁸ Algas kiire industrialiseerimine, loodi üldine koolikohustus⁹ ja läänelik õigussüsteem, likvideeriti varasem klassisüsteem, viidi ellu ulatuslik finantsreform ja kehtestati üldine sõjaväekohustus. Kiire majanduskasv aitas kaasa sõjalise võimekuse tõusule. Alates 1897. aastast kulus pool riigieelarvest sõjaväele.¹⁰ Militaarsuutlikkuse kiire tõus võimaldas lisaks Hiinale võita ka sõda Venemaa vastu aastatel 1904-1905 ning olla alates 1937. aastast Vaikse-Ookeani piirkonna jõujoonte vaidlustaja. Õigupoolest oli Jaapan end Ida-Aasias kehtestamas juba 1931. aastal, kui tungiti Mandžuuriasse ja aasta hiljem loodi marionettriik Mandžukuo. Kuna seda riiki rahvusvaheline üldsus ei tunnustanud, lahkus 1933. aastal Jaapan Rahvaste Liigast. Jaapani ametlikuks retoorikaks oma geograafiliste ambitsioonide seletamisel oli arusaam, mis seisnes Aasia kaasmaalaste vabastamises Lääne kontrolli alt ja stabiilsuse ning igavese rahu tagamises Aasias.¹¹ Tegelikult olid Jaapanil reaalspoliitilisemad kaalutlused, sest Suure Depressiooni järgselt levinud proteksionismi ja Teise maailmasõja puhkemise tõttu oli loodusressurssidelt vaene riik jäänud rahvusvaheliselt isolatsioonile. 1941. aastal tõlgendas Jaapan Ameerika Ühendriikide (edaspidi USA) ehk peamise nafta varustaja poolt seatud embargot sisuliselt sõjakuulutamiseks ja ründas vastukaaluks 7. detsembril Pearl Harbori mereväebaasi.¹² Jaapani lähiajaloo murdepunktiks on 1945. aasta august, kui liitlasväed heitsid Hiroshima ja Nagasaki linnadele tuumapommid, mille järgselt 15. augustil riik kapituleerus. 1946. aastal kirjutati Jaapanile uus põhiseadus, mille artikkel üheksa

⁶ Callahan, William A. (2010) *China: The Pessimist Nation*, Oxford: Oxford University Press, lk. 109

⁷ Suzuki, Shogo (2007) „The importance of ‘Othering’ in China’s national identity: Sino-Japanese relations as a stage of identity conflicts“, *The Pacific Review*, Vol. 20(1), lk. 34

⁸ Henshall, Kenneth G. (2010) *Jaapani ajalugu: kiviajast suurriigini*, Tallinn: Valgus, lk. 97

⁹ Takagi, Akihiko (1998) „Japanese nationalism and geographical thought“, *Geopolitics*, Vol. 3(3), lk. 128: Alates 1903. aastast võis põhikoolides õpetada vaid haridusministeeriumi poolt väljaantud raamatute alusel. Meji restauratsiooniga pandi alus Jaapani rahvuslusele.

¹⁰ Henshall (2010), lk. 117

¹¹ Fukushima, Yoriko (1997) „Japanese geopolitics and its background: What is the real legacy of the past?“, *Political Geography*, Vol. 16(5), lk. 413

¹² Ropp, Paul S. (2010) *China in World History*, Oxford: Oxford University Press, lk. 131

keelab igaveseks sõjaväe loomise ja riigi osalemise sõjategevuses.¹³ Sellest ajast peale on Jaapan lähtunud rahuarmastamise põhimõttest ja rahvusvahelisel areenil võistelnud tugeva majandusjõuna. Viimastel aastatel esineb aga järjest rohkem siseriiklikku debatti selle põhimõtte ja põhiseaduse artikkel üheksa ümber vaatamiseks. Praeguse peaministri Shinzō Abe valitsus on ümber hindamas riske sellest, milline mõju oleks sõjajärgse režiimi lõpetamisel ja Jaapani remodelleerimisel riigina, millel on eesmärged ka enesekaitsest laiemalt.¹⁴ Üheks hirmuks Jaapanis on, et USA võib ümberhinnata oma prioriteetid regioonis, näiteks tulenevalt majanduslikust sõltuvusest Hiinast.¹⁵ See asjaolu on üks põhjustest, miks antud töö raames saartetüli tagamaid lähemalt vaadata.

1.2 Kahe riigi vaheliste suhete valupunktid

Kahe riigi vaheliste suhete keerukust ilmestab hästi asjaolu, et Hiina ajalooõpikud hindavad Jaapani poolt põhjustatud hukkunute arvuks 35 miljonit.¹⁶ Oluline ei ole siin see, kas see arv tegelikult tõele vastab, vaid asjaolu, et seda noorte põlvkondade rahvuslikuks harimiseks kasutatakse. Mälestus kannatustest elab jõuliselt edasi.

1.2.1 Alandus alates Hiina-Jaapani sõjast

Hiina-Jaapani sõda 1894. aastal sai alguse huvide konfliktist Korea poolsaarel. Sõja kaotamine oli suureks alanduseks Hiinale. Jaapan oli väike ja perifeerne saareriik, mis oma pindalalt oli ligikaudu ühe Hiina provintsi suurune,¹⁷ ning mida oli nähtud nõrga ja kultuuriliselt alaväärtusliku andamit maksma vasallina. Sõja lõpetas 1895. aastal Shimonoseki rahuleping, mille järgi pidi Hiina maksma Jaapanile kakssada miljonit untsi hõbedat ning loovutama Taiwani saare ja Pescadori (Penghu) saarestiku. Uurimustöös käsitletavas Diaoyu/Senkaku saartevaidluses, nagu hilisemas analüüsis selgub, on väga tähtsal kohal selle rahulepingu tõlgendamine. 1915. aastal kasutas Jaapan ära Esimese maailmasõja olukorda ning esitas Hiinale nimekirja 21 nõudmisega, mis oleks andnud Jaapanile *de facto* kontrolli Hiina üle.¹⁸ Avalike protestide ja Lääne riikide surve loobus Jaapan osadest nõudmistest. Järjekordne alandus saabus Versailles' rahu

¹³ The Constitution of Japan (1946)

„http://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html, külastatud 27.05.14

¹⁴ Hook, Glenn D. (2014) „Japan’s Risky Frontiers: Territorial Sovereignty and Governance of the Senkaku Islands, *Japanese Studies*, Vol. 34(1), lk. 2

¹⁵ Hook (2014), lk. 12

¹⁶ Wang (2012), lk. 9

¹⁷ Ropp, Paul S. (2010) *China in World History*, Oxford: Oxford University Press, lk.108

¹⁸ Ropp (2010), lk. 117

läbirääkimistelt, kus otsustati Saksamaale kuulunud alad Põhja-Hiinas anda üle Jaapanile, vaatamata sellele, et Hiina oli sõjas olnud USA, Suurbritannia ja Prantsusmaa liitlane.¹⁹ Hiina kannatuste diskursuses on oluline kuupäev 18. september 1931. Sellel päeval õhkasid väidetavalt jaapanlased Kirde-Hiinas enda poolt kontrollitud raudtee ja süüdistasid selles hiinlasi, et okupeerida Mandžuuria.²⁰ Konflikti tulemusena seati üles eelpool mainitud Jaapanile alluv marionettriik. Täismahus sõda kahe riigi vahel puhkes 7. juulil 1937. aastal, kui toimus tulevahetus Marco Polo sillal (tänapäeva Pekingi kesklinna lähedal). Üheks suurimaks valupunktiks Hiina-Jaapani suhetes on sõjaajal aset leidnud Nanjing'i veresaun. 1937. aasta detsembris langes tole aegne Hiina Vabariigi pealinn Nanjing jaapanlaste kontrolli alla. Sellele järgnes mitmenädalane vägivallatsemine jaapanlaste poolt, kui rüüstati linna, vägistati tuhandeid naisi ning mõrvati mitukümmend tuhat hiinlast. Teadlased vaidlevad siiaamaani kannatanute numbrite üle.²¹ Hiina ametlikuks seisukohaks on 300 000 ohvrit, mida on suurelt rõhutatud Nanjing'i mõrva memoriaalhali sissepääsu seinal.²² Hiina ajaloolise narratiivi järgi on aastad 1931-1945 riigi ajaloo trööstituim periood ja valusaim mälestus paljude hiinlaste jaoks.²³

1.2.2 Riikide vahelised suhted Teise maailmasõja järgselt

Märgilise tähtsusega Hiina ja ülejäänud maailma suhetes on 1971. aasta. 25. oktoobril võeti ÜRO Peaassambleel vastu otsus, et ainuke seaduslik Hiina esindaja ÜROs on Hiina Rahvavabariik, misjärel sai riigist alaline liige ÜRO Julgeolekunõukogus ning Hiina Vabariik kaotas oma liikmelisuse ÜROs. 1972. aastal tunnistas Jaapangi Hiina Rahvavabariiki legitiimse Hiina valitsejana. 12. augustil 1978. aastal sõlmisid riigid omavahel rahu- ja sõpruslepingu. 1972. ja 1978. aasta leppimised rajanesid Hiina

¹⁹ Ropp (2010), lk. 117

²⁰ Gustafsson, Karl (2011) *Narratives and Bilateral Relations: Rethinking the "History Issue" in Sino-Japanese Relations*, Stockholm: Universitetservice US-AB, lk. 59, 149: Jaapanil olid juba Vene-Jaapani sõja järgselt suured territoriaalsed õigused Kirde-Hiinas, mistõttu oli neil võimalik üldse varasema Hiina impeeriumi territooriumil raudteed rajada. Henshall (2010), lk 136: Jaapanlased olid analoogset taktikat proovinud ka juba 1928. aastal, õhates rongi Mukdeni lähedal, kuid siis hoidsid mõõdukad sõjaväelased ära olukorra eskaleerumise.

²¹ Ropp (2010), lk. 130

²² Wang (2012), lk. 58-59: Asupaiga täisnimeks on „Memoriaalhall Nanjingi mõrvas Jaapani agressiooni jõudude poolt tapetud kaasmaalaste“ (Memorial Hall for Compatriots Killed in the Nanjing Massacre by Japanese Forces of Agression).

²³ Wang (2012), lk. 56

poolsele arusaamisele, et tavalised jaapanlased olid samuti sõjas ohvrid ja süüdistada tuleks vaid väheseid militariste.²⁴

Vaatamata formaalsele leppimisele esineb endiselt mitmeid tundlike aspekte, mis riikide suhteid kahjustavad. Enamasti on need seotud erinevate ajalookäsitlustega. Üheks tuntuimaks näiteks on 1982. aasta kooliõpikute vastuolu. See sai alguse osade Jaapani ajalehtede poolt lekitatud valeinfost, et Jaapani haridusministeerium oli palunud ajalooõpikute koostajatel vahetada terminid „invasioon“ ja „agressioon“ sõnaga „edenemine“ (*advance*).²⁵ Analoogne näide on ka 2005. aastast, mil Jaapani haridusministeerium kinnitas uue ajalooõpiku keskkoolide jaoks. See tõi kaasa kohese pahameele nii Hiinas kui ka Lõuna-Koreas, kuna õpikus nähti Jaapani koloniaal- ja sõjaaja tegevuste tõlgenduste moonutamist, enese huvides esitamist ning süütunde minimeerimist.²⁶ Sellele järgnesid massidemonstratsioonid Jaapani saatkonna ees Pekingis, mis levisid ka teistesse linnadesse. Protestidel põletati Jaapani lippe, nõuti Jaapanilt ametlikku vabandust, kutsuti boikoteerima Jaapani tooteid ning kanti silte tekstiga: „mitte kunagi unustada rahvuslikku häbistust.“²⁷

Pahameel sellest, kuidas noortele ajalugu õpetatakse, esineb ka vastupidises suunas. Üheksakümnendatel alustati Hiinas patriootliku haridusprogrammiga, mille puhul uuendati koolide ajalooõpikuid. Varasem marksistlikust klassivõistlusest lähtuv ajalookäsitlus, kus peamise vastasena kujutati natsionalistide Guomingtangi parteid, asendati Jaapanile vastanduva käsitlusega.²⁸ Läbi säärase negatiivse ajaloomälestuse on Jaapanil olnud kindel roll Hiina identiteedi kujundamises.²⁹ Samuti hakati uue ajalookäsitlusega tunduvalt rohkem rõhutama kõigi hiinlaste ühtsust.³⁰ Jaapanis näevadki paljud inimesed, et hiinlaste Jaapani vastane sentiment on seotud just Hiina ajalooõpetusega.³¹ Harimise koha pealt on problemaatiliseks olnud ka muuseumid. Pekingi olümpiamängude eel pidasid Jaapani konservatiivsed poliitikud Hiina muuseumite väljapanekuid eksitavateks, mitte faktidele põhinevateks ja Jaapani huvidega vastuolus olevateks, sest ajalugu mitte tundvad välismaalased saaksid

²⁴ Gustafsson, Karl (2011), lk. 110

²⁵ Gustafsson (2011), lk. 135

²⁶ Wang (2012), lk. 204

²⁷ Wang (2012), lk. 205

²⁸ Gustafsson (2011), lk. 99

²⁹ Suzuki (2007), lk. 41

³⁰ Gustafsson (2011), lk. 100

³¹ Wang (2012), lk. 208

muuseume külastades väga kohutava arusaama Jaapanist.³² Samuti on Gustafssoni sõnul Jaapani poliitikutele olnud probleemiks asjaolu, et Hiinasse reisivad Jaapani koolinoorte grupid peavad külastama Hiina ajaloosündmuste muuseume, sealhulgas Nanjing'i mõrva memoriaalhalli, kuna kõik Hiina reisikorraldajad lisavad need oma kavadesse; samas kui Jaapani enda ajalooliste paikade külastused on vähenenud.³³

Alates 1985. aastast on kahe riigi vahelistes suhetes tekitanud palju pahameelt Jaapani peaministrite ametlikud külastused Yasukuni templisse, mis on imperialistliku Jaapani keskne sümbol. Yasukuni tempel on memoriaal Jaapani keisri teenistuses langenutele, kus Shinto usu järgi on talletunud 2.5 miljoni sõduri ja sealhulgas ka 14 süüdimõistetud A-astme sõjakurjategija hinged.³⁴ Jaapanis tõlgendatakse seda seotuna iga ühe enda usuvabadusega ja religioosse hukkunute mälestamisena; samas kui Hiinas nähakse selles sõjakurjategijate austamist. Lisaks on kahe riigi vahelistes suhetes problemaatiline nii-öelda „mugavus tüdrukute“ („*comfort women*“) kasutamine ehk sõjaaegse Jaapani prostitutsiooni süsteemi poolt tekitatud kannatuste pärand, Jaapani poolt esitatud vabanduste (eba)siirus, reparatsioonide maksmisega seotud aspektid ja poliitikute väljaütlemised (*slip of the tongue*).³⁵ 2014. aasta veebruaris hakati aga Hiinas arutama Najingi veresauna ja Jaapani alistumise päevade muutmist rahvuslikeks mälestus- ja tähtpäevadeks.³⁶

³² Gustafsson (2011), lk. 137-138

³³ Gustafsson (2011), lk. 137

³⁴ Gustafsson (2011), lk. 127

³⁵ Gustafsson (2011), lk. 25

³⁶ BBC News (25.02.14) „China mulls holidays marking Japanese defeat and Nanjing massacre“, <http://www.bbc.com/news/world-asia-26342884>, külastatud 18.05.14

2. Diaoyu/Senkaku saartetüli olemus

Ida-Hiina meres paiknevad Taiwan ja Okinawa vahel viis väikest vulkaanilist saart ja kolm kivirahnu (vt. Lisa 1). Saarte kogupindala on Hiina andmeil³⁷ 5.96 ruutkilomeetrit ja Jaapani andmeil 5.17 ruutkilomeetrit.³⁸ Vaidlusaluste saarte jaapanipärane nimi on Senkaku Gunto ja hiinapärase Diaoyu Dao.³⁹ Just nende saarte üle toimub võimuvõitlus Ida-Hiina meres. Seda territoriaalvaidlust on peetud suisa potentsiaalseks kolmanda maailmasõja alguspunktiks.⁴⁰ Antud piirikonflikt hõlmab endas nii identiteedi, julgeoleku, majanduse kui ka rahvusvahelise õigusega seotud aspekte. Konfliktil on kolm osapoolt: Jaapan, Hiina ja Taiwan. Kõik osapooled peavad saari endale kuuluvaks, kuid hetkel omab realselt kontrolli saarte üle Jaapan. Antud uurimustöö võtab analüüsi aluseks esimese kahe osapoole seisukohad, kuna just nende vahel avaldub konflikt kõige teravamalt. Hiina ja Taiwan kasutavad ajalool põhinevad argumendid ja faktid kattuvad suuresti.⁴¹ Lisaks ei tunnusta Hiina ja Jaapan diplomaatiliselt Taiwan eksisteerimist.

Saartetüli juured peituvad 1895. aastal. Jaapani positsioon on, et sellel aastal tuvastati saarte staatus *terra nullius* 'ena, misjärel liideti territoorium Jaapaniga. Hiina positsioon on aga seotud Shimonoseki lepinguga. Nimelt tõlgendavad hiinlased olukorda selliselt, et lepinguga loovutati Diaoyu saared Jaapanile koos Taiwan ja Pescadori saarestikuga. Shimonoseki lepingu artikkel 2b sätestas, et Jaapanile loovutatakse Formosa (Taiwan) saar, koos kõigi selle juurde kuuluvate saartega.⁴² Kairo ja Potsdami deklaratsioonide alusel pidi Jaapan kõik vallutatud alad Hiinale tagastama. 1943. aasta novembris esitasid USA, Suurbritannia ja Hiina Vabariigi juhid Kairo deklaratsioon, milles mainiti,

³⁷ Information Office of the State Council of The People's Republic of China (2012) „Diaoyu Dao, an Inherent Territory of China“, http://www.gov.cn/english/official/2012-09/25/content_2232763.htm, külastatud 20.02.14, peatükk I

³⁸ Ministry of Foreign Affairs of Japan (2013) „The Senkaku Islands“, http://www.mofa.go.jp/a_o/c_m1/senkaku/page1we_000012.html, külastatud 01.05.14, slaid 1

³⁹ Uurimustöös kasutab autor saartest rääkides vormi Diaoyu/Senkaku, lähtudes tähestikulisest järjekorrast. Kui aga on käsitlemisel vaid Hiina seisukohad, on kasutuses hiinapärase keelevorm ning vastupidine kehtib Jaapani seisukohti analüüsides. Taiwanipärane nimetus saartele on Diaoyutai, mida käesolev töö ei rakenda.

⁴⁰ Posner, Eric (2014) „Why Are China and Japan Inching Toward War Over Five Tiny Islands?“, *Slate*, http://www.slate.com/articles/news_and_politics/view_from_chicago/2014/02/the_senkaku_or_diaoyu_islands_where_world_war_iii_could_start_because_of.html, külastatud 18.04.14

⁴¹ Helfin, William B. (2000) „Diaoyu/Senkaku Islands Dispute: Japan and China, Oceans Apart“, *Asian-Pacific Law & Policy Journal*, Vol. 18, lk. 2

⁴² The New York Times (04.08.1895) „The Japan-China Treaty: Full Text of the Shimonoseki Peace Convention“, <http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=F4091FF83C5811738DDDAD0894D0405B8585F0D3>, külastatud 23.05.14

et „[...] kõik alad mida Jaapan hiinlastelt varastas, nagu Mandžuuria, Formosa ja Pescadorid, tagastatakse Hiina Vabariigile. Lisaks heidetakse Jaapan välja kõikidelt territooriumitelt, mis ta on võtnud vägivalga ja ahnusega.“⁴³ 26. juulil 1945 esitasid samad riigid Potsdami deklaratsiooni ehk avalduse Jaapani allaandmise tingimustest, mille artikkel 8 sätestas, et Kairo deklaratsioonis seatud tingimused viiakse ellu.⁴⁴ Pärast kapituleerumist 1945. aasta augustis kirjutati 2. septembril USS Missouri pardal alla Jaapani allandmislepingule (*instrument of surrender*). Selle lepingu alusel nõustus Jaapan Potsdami deklaratsioonis kirjas olevate sätetega.⁴⁵ Seega on omavahel seotud nii Shimonseki leping, deklaratsioonid kui ka allandmiseleping. Sellest tuleneb, et Hiina jaoks on vaidlusalused saared suisa otseselt seotud nõudmistega Taiwani saare suhtes, sest neid nähakse selle juurde kuuluvatena.⁴⁶ Ametliku seisukoha järgi olid Diaoyu saared Taiwani kohaliku valitsuse jurisdiktsiooni all.⁴⁷ Seega näeb Hiina, et Diaoyu/Senkaku saared kuulusid tagastavate territooriumite hulka, samas kui Jaapani positsiooni järgi ei ole saared vallutatud üheltki teiselt osapoolt. 1951. aastal sõlmiti San Francisco rahuleping, mis ametlikult lõpetas Teise maailmasõja Aasias. Kuna USA ja Suurbritannia olid erimeelsustel selles, kes on legitiimne Hiina valitseja, ei kutsunud kohtumisele ei Hiina Vabariiki ega Hiina Rahvavabariiki.⁴⁸ Rahuleping ei viidanud enam varasematele deklaratsioonidele, kuid artikkel 2b sätestab: „Jaapan loobub kõigist õigustest ja tiitlitest Formosa ja Pescadorid’ele.“⁴⁹ Hiina Rahvavabariik ei ole kunagi

⁴³ Cairo Communiqué (01.12.1943) http://www.ndl.go.jp/constitution/e/shiryo/01/002_46/002_46tx.html, külastatud 25.05.14

⁴⁴ Potsdam Declaration (26.07.1945) <http://www.ndl.go.jp/constitution/e/etc/c06.html>, külastatud 25.05.14

⁴⁵) Instrument of Surrender (02.09.1945) <http://www.ndl.go.jp/constitution/e/etc/c05.html>, külastatud 25.05.14

⁴⁶ Pan, Zhongqi (2007) „Sino-Japanese Dispute over the Diaoyu/Senkaku Islands: The Pending Controversy from the Chinese Perspective“, *Journal of Chinese Political Science*, Vol. 12(1), lk. 86

⁴⁷ Information Office of the State Council of The People's Republic of China (2012), peatükk I

⁴⁸ Price, John (2001) „A Just Peace? The 1951 San Francisco Peace Treaty in Historical Perspective,“ *Japan Policy Research Institute Working Paper*, No. 78, <http://www.jpri.org/publications/workingpapers/wp78.html>, külastatud 25.05.14, John Price näeb rahulepingut pigem USA ja Jaapani vahelise bilateraalse militaarkokkuleppena, läbi mille sai USA regioonis oma kanda kinnitada. Ta näeb rahulepingus minimaalset legitiimsust Aasia riikide poolt. Rahulepingu sõlmimisele ei kutsunud kumbagi Koread. India ja Birma keeldusid vaatamata kutsele osalemast. Allkirja andnud Vietnam, Kambodža ja Laos olid Prantsuse koloniaalrežiimi esindajad. Indoneesia ei ratifitseerinud lepingut kunagi, Filipiinid tegid seda aga alles pärast lepingu jõustumist. Seega olid ainsad Aasia riigid, kes lepingut toetasid Pakistan ja Ceylon (Sri Lanka). Lepingu sõlmimiselt puudus ka mitmeid proteste esitanud Nõukogude Liit.

Ei ole vaid rahuleping, vaid bilateraalne sõjaline kokkulepe Jaapani ja USA vahel.

⁴⁹ ÜRO (1952) „Treaty of Peace with Japan (with two declarations)“, *United Nations - Treaty Series*, <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20136/volume-136-I-1832-English.pdf>, külastatud 26.05.14, lk. 48

rahulepingu õiguspärasust tunnistanud.⁵⁰ Rahulepingu artikkel kolme alusel läks kontroll Diaoyu/Senkaku saartel üle Ameerikale.

1969. aastal tuli ÜRO Aasia ja Kaug-Ida majanduskomisjoni (ECAFE)⁵¹ raport välja teatega, et Diaoyu/Senkaku saari ümbritsevas meres võib leiduda rikkalikke nafta- ja gaasivarusid.⁵² Just antud avastuse tegemist võib pidada antud territoriaalvaidluse tekitajaks. See on oluline 1994. aastal jõustunud ÜRO mereõiguse konventsiooni kontekstis, mis sätestab riikide territoriaalmere, külgvööndi, majandusvööndi ja mandrilava suurused ning riikide õigused nendes alades.⁵³ Diaoyu/Senkaku tüli puhul on eriti tähtis konventsiooni artikkel 121⁵⁴, mis laiendab vööndite määramise õiguse saartele. Seega saarte juriidiliselt legaalne omamine võimaldaks riigil kasutada piirkonnas paiknevaid rikkalikke kalavarusid ja arvatavaid gaasi-nafta varusid.⁵⁵ USA Energia Informatsiooni Administratsiooni hinnangu järgi leidub Ida-Hiina meres 60-100 miljonit barrelit naftat ja 1-2 triljonit kuupjalga maagaasi.⁵⁶ 1971. aastal andis USA võimu Diaoyu/Senkaku saartel üle Jaapanile Okinawa tagasipöördumiselepingu alusel. 1972. aastal diplomaatilisi suhteid sisse seades nõustusid väidetavalt nii Hiina kui ka

⁵⁰ Drifte, Reinhard (2013) „The Senkaku/Diaoyu Islands Territorial Dispute Between Japan and China: Between the materialization of the “China threat“ and Japan “Reversing the outcome of World War II“?“ *UNISCI Discussion Papers*, N° 32, lk. 15

⁵¹ Inglise keelne nimetus: United Nations Economic Commission for Asia and the Far East

⁵² Pan (2007), lk. 72

⁵³ ÜRO (1982) „Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni mereõiguse konventsioon“, <https://www.riigiteataja.ee/akt/911675>, külastatud 21.05.13: Artikkel 3. Territoriaalmere laius: „Riigil on õigus kehtestada oma territoriaalmere laius konventsiooni kohaselt määratud lähtejoonest mõõdetuna kuni 12 meremiili.“ Artikkel 33. Külgvöönd: „1. Oma territoriaalmerega külgnevas vööndis, mida nimetatakse külgvööndiks, võib rannikuriik teha vajalikku kontrolli, et: a) vältida oma territooriumil või territoriaalmeres tolli-, maksu-, immigratsiooni- ja sanitaarvaldkonna õigusaktide rikkumist; b) karistada oma territooriumil või territoriaalmeres toime pandud eespool nimetatud õigusaktide rikkumise eest. 2. Külgvöönd võib ulatuda kuni 24 meremiili kaugusele territoriaalmere laiuse mõõtmiseks kasutatavatest lähtejoontest.“ Artikkel 57. Majandusvööndi laius: „Majandusvööndi laius on territoriaalmere laiuse määramiseks kasutatavatest lähtejoontest alates kuni 200 meremiili.“ Artikkel 76. Mandrilava: „1. Rannikuriigi mandrilava hõlmab merepõhjust ja selle all asuvast maapõuest ala, mis ulatub maismaaterritooriumi pikendusena tema territoriaalmerest mandrilava välisservani või territoriaalmere lähtejoontest 200 meremiili kaugusele, kui mandrilava välisserv nii kaugele ei ulatu.“

⁵⁴ ÜRO (1982): Artikkel 121. Saarte kohta kehtiv kord: „1. Saar on veega ümbritsetud looduslik maa-ala, mis jääb tõusuvee ajal vee alt välja. 2. Välja arvatud lõikes 3 sätestatud juhtudel, määratakse saare territoriaalmeri, külgvöönd, majandusvöönd ja mandrilava käesoleva konventsiooni kohaselt maismaaterritooriumile kohaldatavate sätete alusel. 3. Kaljudel, millel inimasustus või majandustegevus on võimatu, puuduvad majandusvöönd ja mandrilava.“

⁵⁵ Helfin (2000), lk. 18

⁵⁶ U.S. Energy Information Administration (2012) “East-China Sea“, <http://www.eia.gov/countries/regions-topics.cfm?fips=ecs>, külastatud 17.05.14, lk. 2-3

Jaapani poliitikud saartega seonduvad probleemid nii-öelda kõrvale asetada (*to shelve*).⁵⁷ Täna sel päeval Jaapan eitab sellise kokkuleppe eksisteerimist.⁵⁸

Mereõiguse konventsiooni jõustumise tõttu on aga alates üheksakümnendatest olnud saartega seoses hulgaliselt erinevaid intsidente, aktsioone, vastuaktsioone ja proteste.⁵⁹ Eriti on pinged võimendunud viimastel aastatel. 2010. aasta septembri kuus rammis Hiina kalapaat vaidlusaluste saarte lähedal kahte Jaapani rannikuvalve patrullpaati, misjärel kalapaadi meeskond arreteeriti. Sellele järgnesid protestid mitmetes Hiina linnades, tühistati Hiina turismigruppide reisirid Jaapanisse ning Pekingis võeti vastus otsus peatada väärismetallide eksport Jaapanisse.⁶⁰ 2012. aasta 10. septembril otsustas Jaapan riigistada kolm vaidlusalust saart. See oli Hiinale vastuvõetamatu. Pekingis tehti lõplikult järeldus, et Jaapan ei austa „enam“ varasemat kokkulepet tüli kõrvale asetamisest.⁶¹ Konflikt teravnes veelgi 2013. aastal, kui 23. novembril teatas Hiina õhukaitse turvatsooni (*air defence identification zone - ADIZ*) kehtestamisest Ida-Hiina merel. ADIZ näol on tegemist riigi õhuruumiga vastava või teatud osas kattuva ruumiga, kus toimub välismaiste õhusõidukite identifitseerimine, asukoha määramine ja kontrollimine.⁶² Ükski riik ei ole õiguslikult kohustatud järgima teise riigi ADIZi nõudmisi, sest need paiknevad rahvusvahelises õhuruumis ning neil puudub alus rahvusvahelises õiguses.⁶³ Külma sõja ajal oli USA esimene sellise tsooni kehtestaja ning tema toel seati selline õhutsoon ka Jaapanile 1969. aastal.⁶⁴ Hiina ADIZ kattub teatud ulatuses Jaapani omaga ning sellesse kuuluvad ka vaidlusalused saared (vt. Lisa 2). Sellest tulenevalt nähti Jaapanis sellist Hiina käiku unilateraalse, vastuvõetamatu ja provokatiivse, *status quo*'d vaidlustavana ning rahvusvahelise õhuruumi lennudevabadust ülemäära rikkuvana ning tsiviillennundust ohustavana⁶⁵ Hiina

⁵⁷ Zhao, Minghao (2013) „Diaoyu islands: Torn between two countries“, *Al Jazeera*, <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2013/12/diaoyu-islands-torn-between-two-countries-201312563647728639.html>, külastatud 13.05.14

⁵⁸ Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014) „The Senkaku Islands: Seeking Maritime Peace based on the Rule of Law, not force or coercion“, http://www.mofa.go.jp/a_o/c_m1/senkaku/page1we_000012.html, külastatud 01.05.14, lk. 17

⁵⁹ Põhjalikuma ülevaate saamiseks perioodist 1996-2005, soovitab käesoleva töö autor lugeda: Pan, Zhongqi (2007) „Sino-Japanese Dispute over the Diaoyu/Senkaku Islands: The Pending Controversy from the Chinese Perspective“, *Journal of Chinese Political Science*, Vol. 12(1), lk. 73-76

⁶⁰ Lee, Joyman (2011) „Senkaku/Diaoyu: Islands of Conflict“ *History Today*, Vol. 61(5), <http://www.historytoday.com/joyman-lee/senkakudiaoyu-islands-conflict>, külastatud 18.04.14

⁶¹ International Crisis Group (2013), lk. 9

⁶² Swaine, Michael D. (2014) „Chinese Views and Commentary on the East China Sea Air Defense Identification Zone (ECS ADIZ)“, *China Leadership Monitor*, Vol. 43, lk. 1

⁶³ Swaine (2014), lk. 5

⁶⁴ Zhao (2013)

⁶⁵ Swaine (2014), lk. 2, 11

õigustuseks oli aga riigi suveräänsuse, maa- ja õhuterritooriumi turvalisuse tagamine. Turvatsooni kehtestamist nähti oma enesekaitse õiguse rakendamisenä.⁶⁶

Mõistmaks täielikult saartetüli probleemistikku on vaja rõhutada täiendavalt kahte aspekti. Esiteks, kui tavaliselt on selliseid riikidevahelisi saartetülisid lahendatud läbi Rahvusvahelise Kohtu,⁶⁷ siis säärane lahendus ei tundu eriti reaalne Diaoyu/Senkaku saarte puhul. Seda põhjusel, et kumbki osapool pole pöördunud rahvusvahelise tribunali poole tüli lahendamiseks – Jaapan on seisukohal, et mitte-mingit territoriaalvaidlust ei eksisteeri ning Hiina peab seda institutsiooni „Lääne“ süsteemiks, mille siduv otsus oleks Hiina seisukohalt kallutatud tema vastu.⁶⁸ Teine aspekt on seotud USA kohaloluga regioonis ja õiguslike sidemetega Jaapaniga. USA on peamine Jaapani julgeoleku tagaja, mis tähendab mitmete sõjaväebaaside ja ligi 50 000 sõduri paiknemist Jaapani saarestikus.⁶⁹ Alates 1972. aastast ei ole USA valitsus võtnud seisukohta suveräänsusest territoriaalvaidluses, kuid tunnistas Jaapani administreerimisõigusi saartel.⁷⁰ Hiljutisel, 2014. aasta aprilli visiidil Jaapanisse kinnitas USA president Barack Obama taas, et USA ja Jaapani vahelise kaitsepakti artikkel 5⁷¹ katab ka Senkaku saari ning USA on igasuguse unilateraalse sammu vastu, mis võiks õhnestada Jaapani administratiivset õigust.⁷² Seega on ja on alati olnud USA kolmas (tihti vähem tähelepanu pälvinud) osapool. Lõpetuseks on oluline täheldada, et Hiina ja Jaapan jõudsid 2008. aastal põhimõttelise konsensussele Ida-Hiina mere Chunxiao nafta- ja gaasimaardla ühise arendamise osas, kus jäeti kõrvale mõlema osapoole juriidilised nõudmised saarte suhtes.⁷³ Järelikult on olemas pretsedent ka tulevaseks koostööks.

⁶⁶ Swaine (2014), lk. 4

⁶⁷ Inglise keeles: *International Court of Justice*

⁶⁸ International Crisis Group (2013), lk. 3

⁶⁹ International Crisis Group (2013), lk. 2, 23

⁷⁰ International Crisis Group (2013), lk. 23

⁷¹ Ministry of Foreign Affairs of Japan (1960) "Treaty of Mutual Cooperation and Security between the United States and Japan": Artikkel 5. Iga osapool tunnistas relvastatud rünnakut kummagi osapoole suhtes Jaapani administratsiooni all oleval territooriumil ohtlikuna enda rahule ja turvalisusele ning deklareerib, et ta tegutseb ühise ohu vastu, kooskõlas oma konstitutsiooniliste sätete ja protsessidega. (*Each Party recognizes that an armed attack against either Party in the territories under the administration of Japan would be dangerous to its own peace and safety and declares that it would act to meet the common danger in accordance with its constitutional provisions and processes.*)

⁷² Al Jazeera (24.04.14) „Obama backs Japan in islands row with China“, <http://www.aljazeera.com/news/asia-pacific/2014/04/obama-reiterates-military-support-japan-20142445928414607.html>, külastatud 18.04.14: Olgugi, et ei mainitud suveräänsuse küsimust, on tegemist kindla toetusavaldusega Jaapanile. Kui 2013. aasta veebruaris Jaapani peaminister Shinzō Abe Ameerikas visiidil oli, vältis president Obama saartetüli teemal rääkimist.

⁷³ The Embassy of the People's Republic of China in New Zealand (19.06.2008) "China, Japan reach principled consensus on East China Sea issue", <http://www.chinaembassy.org.nz/eng/xw/t466729.htm>, külastatud 28.05.14

3. Hiina – eksisteerivate rahvusvaheliste normide austaja või vaidlustaja?

Diaoyu/Senkaku saartetüli on vaid üks mitmest pingekoldest Ida-Aasias. Mitmete probleemide taga on Hiina kiire tõus majandusliku ja sõjalise jõuna – seda nii otseselt kui ka kaudsemalt naaberriikide poolt tajutud ohuna. Sellest tulenevalt paigutub ka antud uurimustöös käsitletav territoriaalvaidlus aktuaalsesse akadeemilisse arutellu Hiina tõusust. Järgnevalt annab uurimustöö ülevaate sellest akadeemilisest arutelust, mis seostub Hiina tõusu ja eksisteeriva maailmakorra vaidlustamisega.

1989. aasta ulatuslike reformide ajal sõnastas tollane Hiina juht Deng Xiaoping riigi välispoliitika peamised põhimõtted: „Jälgi arenguid kainelt, säilita meie positsioon, vasta väljakutsetele rahulikult, peida meie võimeid ja oota meie sobivat aega, säili vabana ambitsioonidest, ära kunagi nõua liidrirolli.“⁷⁴ Pärast seda on viimase kahekümne aasta jooksul palju arutelud nii Hiinas kui ka laiemalt sellest, milline on ja milline peaks olema Hiina roll maailmas. On räägitud rahulikust tõusust (*heping jueqi*), Hiina eripärast, maailmakorra vaidlustamisest, USA juhtrolli väljavahetamisest, suurema vastutuse võtmisest globaalsetes asjades jne.

Rahuliku tõusu kontseptsioon loodi HKP poolt pärast külma sõja lõppu, näitamaks ülejäänud maailmale, et Hiina soovib areneda ja avaneda maailmale rahumeelselt läbi majandusreformide.⁷⁵ See mõiste loodi vastandumaks levinud negatiivsele „Hiina ohu“ kontseptsioonile.⁷⁶ Hiina erandlikkuse kontseptsioon on aga üks Hiina nii sise- kui ka välispoliitika tugisambaid, millega õigustatakse näiteks Hiinale omalaadset inimõiguste ja demokraatia tõlgendust ning tõrjutakse lääne universalistlikke (Hiina mõistes imperialistlikke) tõlgendusi. Erinevad uurimused on näidanud, et Hiina on seni rahvusvaheliste organisatsioonidega liitudes siiski kohanenud organisatsioonide normidega.⁷⁷ Pekingis baseeruv akadeemik Cui Liru sõnul on Hiina rahumeelne tõus

⁷⁴ Foot, Rosemary (2006) „Chinese strategies in a US-hegemonic global order: accommodating and hedging“, *International Affairs*, Vol. 82(1), lk. 84: Inglise keelsena: *‘Observe developments soberly, maintain our position, meet challenges calmly, hide our capacities and bide our time, remain free of ambition, never claim leadership.’*

⁷⁵ Buzan, Barry (2010) „China in International Society: Is ‘Peaceful Rise’ Possible?“, *The Chinese Journal of International Politics*, Vol. 3, lk. 15: Buzan toob välja intrigeeriva paralleeli USA ja Hiina vahel. USA enne Teist maailmasõda soovis samuti panna rõhku majandusarengule, pöörates vähem tähelepanu sõjalise võimekuse kasvule ja tegutsedes maailmapoliitikas peajasjalikult läbi majandussuhete, kuni ühel hetkel kisuti riik ikkagi laiemasse maailmapoliitikasse liidrirolli kandma.

⁷⁶ Liru, Cui (2012) „Peaceful Rise: China’s Modernisation Trajectory“, *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs*, Vol.47(2), lk. 15

⁷⁷ Breslin (2006), „China and the global order: signalling threat or friendship?“, *International Affairs*, Vol. 89(3), lk. 616

maailmas pretsedenditu, kuna on olemasoleva rahvusvahelise süsteemi sees lähtunud rahumeelsest võit-võit strateegiast.⁷⁸ Samuti on USA juhitud praegune rahvusvaheline kord pakkunud Hiinale stabiilsust arenguks.⁷⁹ Hiina on ka üks peamistest maailmakorda ja selle norme tagavatest jõududest, olles ÜRO Julgeolekunõukogu alaline liige. Rosmary Foot on kirjutanud, et Pekingi senist strateegiat võib vaadata kohandumisena USA domineeritud globaalse maailmakorraga, kus samas omatakse ka olulisi riskide maandamise (*hedging*) elemente, millega Hiina soovib kindlustada oma tulevikku.⁸⁰

Breslin, olles analüüsinud erinevaid levinud lähtealuseid Hiina staatusest, leiab, et hetkel ei ole siiski näha veel selgeid revisionistlikke ambitsioone. Pigem on Hiina juhtkonnal kolm piiratud reformistlikku eesmärki: (1) reformida rahvusvahelisi finantsinstitutsioone, (2) volitada ÜROd olemaks ainukene legitiimne otsuseid tegev institutsioon olukordades, kus on vaja leida globaalseid lahendusi riikide vahelistes probleemides või põrunud riikide (*failed state*) probleemide lahendamisel ja (3) edendada ja kaitsta riigi suveräänsuse normi.⁸¹ Seega, isegi kui Hiina ei pruugi olla rahul globaalse *status quo* olukorraga, võib Hiina väljendada oma rahulolematust ja üritada tuua muutusi ilma tervet globaalset süsteemi destabiliseerimata.⁸² Teisisõnu Hiina võib küll austada rahvusvahelist süsteemi, kuid ta ei ole rahul enda positsiooniga selles.

Viimasel ajal on aga muutund järjest selgemaks Hiina aktiivne tegutsemine maailmapoliitikas. Idee sellest, kuidas Hiina tõuseb vältimatult maailma juhtima ja asub maailma kujundama läbi Hiina ideede ja huvide, on muutumas järjest populaarsemaks.⁸³ Sellest tulenevalt on hiinlaste seas levimas ka optimism ja uhkuse tunne oma riigi suhtes,⁸⁴ mis on tekitanud siseriikliku surve Hiina aktiivsemaks tegutsemiseks globaalsel areenil.⁸⁵ Shaun Breslini sõnul tundub Hiinas olema levinud arvamus, et

⁷⁸ Liru (2012), lk. 15

⁷⁹ Buzan (2010), lk. 22

⁸⁰ Foot (2006), lk. 88

⁸¹ Breslin (2013), lk. 632

⁸² Breslin (2013), lk. 616

⁸³ Breslin (2013) lk. 616

⁸⁴ Li, Cheng (2011) „Introduction: A Champion for Chinese Optimism and Exceptionalism“, *China in 2020: A New Type of Superpower*, Washington D.C: Brookings Institution Press, lk. xxvii: Erinevad lähiajaloosündmused nagu WTO liikmeks saamine, edukad Pekingi olümpiamängud, World Expo näitel on Shanghai taastõusmas kosmopoliitse keskusena, esimene mehitatud kosmoseprogramm ja riigi jätkuvalt tõusev majandusvõimekus on kõik seda optimismi tõstnud.

⁸⁵ Economy, C. Elizabeth (2010) „The Game Changer: Coping With China's Foreign Policy Revolution“, *Foreign Affairs*, Vol. 89(6), <http://www.foreignaffairs.com/articles/66865/elizabeth-c-economy/the-game-changer>, külastatud 26.05.14

pärast 2008. aasta majanduskriisi on kätte jõudnud õige aeg esitamaks olemasolevale maailmakorraldusele nõudeid Hiina huvidest lähtuvalt.⁸⁶ Iseenesest näib see paradoksaalne, sest soov vaidlustada unipolaarset USAst lähtuvat maailmakorda tähendab ka vaidlustada kunagist hädavajalikkude stabiilsust pakkunud rahvusvaheliste suhete raamistikku. Hiina akadeemik Shi Yinhong on näiteks seisukohal, et Hiina võiks 30-50 aasta perspektiivis veel minna kasude lõikamiseks ja stabiilsuse tagamiseks kaasa praeguse trendiga ning teha koostööd USAga ja rahvusvaheliste normidega. Pikemas perspektiivis aga peaks Hiina ületama (*transcend*) selle kohandumise, panustades rahvusvahelise kogukonna rahumeelsesesse transformeerumisse Lääne jõudude domineeritud ja kontrollitud süsteemist võrdsemasse kooseksiseerimisse, kus ka uutel tõesvatel mitte-Lääne riikidel on suurem roll.⁸⁷ Sellist ületamise retoorikat on esinenud ka ametnike seas.⁸⁸ Elizabeth Economy on seisukohal, et Peking on alustanud uue „väljaspoole minemise“ (*go out*) strateegiaga, mille eesmärgiks on ümber kujundada globaalseid norme ja institutsioone.⁸⁹ Hiina ohust rääkijad ehk kriitikud leiavad aga, kui ühel hetkel on riigil võime muuta maailma oma käe järgi, siis ta seda ka teeb.⁹⁰ Need analüütikud näevad, et Hiina on läbi globaalse osaluse rahvusvahelises süsteemis õppinud „mängureegleid“ tundma – järgmine samm on aga Hiinal välja mõelda, kuidas muuta valdkondi, kus Hiina on rahulolematu.⁹¹ Samuti peavad kriitikud rahuliku tõusu ja Hiina erandlikkuse kontseptsioone Pekingi diplomaatisteks žestideks, millega üritatakse varjutada militaarselt tugeva ja potentsiaalselt ekspansiivse Hiina esilekerkimist.⁹²

⁸⁶ Breslin (2013), lk. 616

⁸⁷ Foot (2006), lk. 91

⁸⁸ Foot (2006), lk. 91

⁸⁹ Economy (2010)

⁹⁰ Breslin (2013), lk. 634

⁹¹ Breslin (2013), lk. 634

⁹² Li, Cheng (2011), lk. xxxviii

4. Teoreetiline raamistik

Antud uurimustöö toetub rahvusvaheliste suhete poststrukturealistlikule lähenemisele, mis püüab seletada identiteedi ja välispoliitika vahelist suhet. Välispoliitika lähtub identiteedist, kuid samas loovad ja taasloovad erinevad välispoliitika formuleeringud identiteete.⁹³ Identiteet tekib läbi suhtluse, mistõttu ei eksisteeri eel-sotsiaalset identiteeti.⁹⁴ Poststrukturealism ei pane identiteeti ja välispoliitikat põhjuslikku suhtesse - üks ei ole sõltumatu ja teine sõltuv muutuja.⁹⁵ Sedasi erineb see konstruktivistlikust lähenemisest, kus identiteedile omistatakse iseseisvat põhjustavat mõju.⁹⁶ Poststrukturealistlik identiteedi ja välispoliitika lahutamatus etendub läbi diskursuse.⁹⁷ Poliitilise tegutsemise keskmes on poliitika ja identiteedi vahelise seose loomine, et need oleksid teineteisega kooskõlas.⁹⁸ Teoreetiliselt saab välispoliitika diskursust konseptualiseerida lihtsa mudelina, mis keskendub stabiilse seose loomisele identiteedi ja poliitika vahel.⁹⁹ Kooskõla puudumisel konstrueeritakse identiteet ümber või tehakse kohandusi välispoliitikas.¹⁰⁰ Täielikku kooskõla ei saavutata kunagi, sest identiteet ja välispoliitika on alatises muutumises. Seejuures on ka tõene, et kooskõla saavutamatus tõttu on identiteet ja välispoliitika pidevalt muutuvad.

Identiteete konstrueeritakse alati läbi eristamise ja seostamise protsessi. Tegijad kasutavad kindlaid sõnu, mis kirjeldavad *ennast (Self)* ja *teisi (Others)*, et saavutada eesmärgi ja need sõnastatud enesekirjeldused motiveerivad käitumist.¹⁰¹ Selline identiteetide konstrueerimine toimub ka riikide tasandil, kus ühe riigi, rahva või regiooni identiteeti kujutatakse *teisele* vastandudes. Riik peab oma identiteedi loomiseks sõnastama *endast* erinevaid *teisi*, mistõttu paratamatult saab erinevustest teisisus (*Otherness*).¹⁰² Tihti peale kõnelevad sellised konstruktsioonid välistest ohtudest

⁹³ Hansen, Lene (2006) *Security as Practice: Discourse analysis and the Bosnian war*, London; New York: Routledge, lk. 1

⁹⁴ Hansen (2006), lk. 21

⁹⁵ Hansen (2006), lk. 26

⁹⁶ Ehin, Piret; Berg, Eiki (2009) „Incompatible Identities? Baltic-Russian Relations and the EU as an Arena for Identity Conflict“, *Identity and foreign policy: Baltic-Russian relations and European integration*, Farnham; Burlington: Ashgate, lk. 8

⁹⁷ Hansen (2006), lk. 24

⁹⁸ Hansen (2006), lk. 25

⁹⁹ Hansen (2006), lk. 26

¹⁰⁰ Hansen (2006), lk. 26

¹⁰¹ Abdelal, R. et al. (2001) „Treating Identity as a Variable: Measuring the Content, Intensity, and Contestation of Identity“, Paper prepared for presentation at APSA, 30 August - 2 September, San Francisco, http://civicism.wcfia.harvard.edu/sites/default/files/Johnston_Treating.pdf, lk.1, külastatud 20.05.14

¹⁰² Hansen (2006), lk. 34

ja radikaalsest *teisest*. See tähendab, et teatud erinevusi näidatakse loomupäraselt halvana, ebanormaalsena, irratsionaalsena, primitiivse või haigena, ohtlikuna või anarhilisena – *teisena*.¹⁰³ Samas võib konstrueeritud *teine* olla *endaga* samaväärne või isegi üliluslik, näiteks kui diskursuses kasutatakse terminit „tagasipöördumine Euroopasse“.¹⁰⁴ Sellisel puhul on Euroopa konstrueeritud heana, mille poole püüelda ja millega soovitakse samastuda. Ühtlasi annavad säärased konstruktsioonid aimu riigi poliitikast. Näiteks on Terence Roehrig kirjutanud, et riigijuhid võivad kasutada ajaloolisi tõlgendusi valmistamiseks ette järgmisi samme teise riigi suhtes.¹⁰⁵ Ajaloolise narratiivi kujundamine võib ette kuulutada tulevast tegutsemist, nagu näiteks territooriumi hõivamist, tulenevalt ressursside ammutamise, julgeoleku või lihtsalt rahvusliku uhkuse seisukohalt.¹⁰⁶

Enda ja *teiste* erinevus avaldub identiteetides läbi kolme dimensiooni: ruumi (*spatiality*), aja (*temporality*) ja eetika (*ethicality*). Esiteks on identiteedid ruumilised, kuna need alati hõlmavad piiride konstrueerimist ja ruumi kirjeldamist.¹⁰⁷ Välispoliitikas on ajalooliselt sellise ruumi kirjeldamise aluseks olnud rahvusriik. Aga ruumiline identiteet võib väljenduda ka abstraktsemalt, näiteks diskursus võib keskenduda poliitiliste subjektide konstrueerimisel „terroristidena“, „rahvusvahelise kogukonnana“ või „tsivilisatsioonina“.¹⁰⁸ Teiseks esineb välispoliitiline diskursus läbi ajalise identiteedi artikuleerimise. Ajaliselt võib identiteet väljenduda näiteks läbi terminite: areng, transformatsioon, progress, katkematus, muutus, kordumine või seisak.¹⁰⁹ Ajaline mõõde võib omandada ka identiteedi konstrueerimisel niinimetatud *teise* rolli. Näiteks Ole Wæver väidab, et Euroopa Liit ei pea olema konstrueeritud välise ning ruumilise Teise suhtes, vaid see konstruktsioon võib rajaneda ka enda vägivaldse mineviku ehk ajalise *teise* suhtes.¹¹⁰ Kartes tagasipöördumist oma vägivaldse mineviku juurde, konstrueeritakse tänast ELi läbi vastandite varasemast Euroopast. Seega narratiivid katsumustest, kaotustest ja vallutustest aitavad samuti eristada ja ehitada kaasaegset *ennast*.¹¹¹ Esimeses peatükis käsitletud Hiina kannatuste sajand on

¹⁰³ Hansen (2006), lk. 34

¹⁰⁴ Hansen (2006), lk. 35

¹⁰⁵ Roehrig, Terence (2010) „History as a Strategic Weapon: The Korean and Chinese Struggle over Koguryo“, *Journal of Asian and African Studies*, Vol. 45(5), lk. 8

¹⁰⁶ Roehrig (2010), lk. 9

¹⁰⁷ Hansen (2006), lk. 42

¹⁰⁸ Hansen (2006), lk. 42

¹⁰⁹ Hansen (2006), lk. 43

¹¹⁰ Hansen (2006), lk. 44

¹¹¹ Hansen (2006), lk. 44

siinkohal samaväärne näide, kuidas ei tohi unustada neid kannatusi, selleks et ehitada tugevam Hiina täna. Siiski ei tähenda ajalise dimensiooni olemasolu ruumilise puudumist. Näiteks on Euroopa identiteedi mõtestamisel Euroopa Liidu kontekstis tihti kasutatud Türgit mitte-Euroopana.¹¹² Kolmandaks on identiteedid seotud ka eetiliseusega ehk sellega, kuidas diskursiivselt konstrueeritakse eetikat, moraali ja vastutust.¹¹³ Poststrukuralistide jaoks on välispoliitika diskursus alati seotud vastutuse konstrueerimisega.¹¹⁴ Kõik välispoliitika diskursused esitavad konstruktsioone eetilise identiteedist, kuid mõned representatsioonid identiteedist kutsuvad esile teatud moraalse jõu ehk nii-öelda kutse tegutsema (*call for action*), mis omakorda moodustab ruumilised ja ajalised identiteedid neist, kes on seotud ja keda kutsutakse sekkuma.¹¹⁵ Kõige radikaalsem näide on seotud rahvusliku julgeoleku kontseptsiooniga, kus identiteedi konstrueerimine on seotud kindla retoorilise ja diskursiivse jõuga, mis annab nii võimu kui ka vastutuse neile, kes sellest räägivad.¹¹⁶ Julgeoleku diskursustele on iseloomulik kahetine poliitiline dünaamika – ühelt poolt legitimeerivad julgeoleku poliitikate tegijate erakorralisi ning otsustavaid samme, kuid samas konstrueerivad ka teatud vastutuse selliseks käitumiseks.¹¹⁷

4.1 Uurimustöö probleemistik ja küsimused

Käesolev uurimustöö analüüsib Hiina ja Jaapani ametlikke diskursusi Diaoyu/Senkaku saartetüli kohta. Oluline ei ole niivõrd see kellel oleks rohkem õigust vaidlusalusele territooriumile või mis on tõene ja mis ei ole, vaid see, kuidas tähendust on loodud ja identiteete konstrueeritud. See on oluline, sest sellel, kuidas asju esitatakse ja mõistetakse on reaalsed tagajärjed.¹¹⁸ Kuna identiteet ja välispoliitika on lahutamatult seotud, annavad analüüsivad ametlikud seisukohad aimu võimalikest tulevastest välispoliitilistest sammudest. Antud uurimustöö poststrukuralistlik analüüs keskendub kolmele probleemile: (1) kuidas diskursiivseid konstruktsioone sätestatakse Diaoyu/Senkaku saartetüli kontekstis, (2) kuidas need õigustavad riikide tegevust vaidlusaluste saarte suhtes ja (3) mida tuvastatud konstruktsioonidest järeldada saab?

¹¹² Rumelili, Bahar (2011) „Turkey: Identity, Foreign Policy, and Socialization in a Post-Enlargement Europe“, *Journal of European Integration*, Vol. 33(2), lk. 235

¹¹³ Hansen (2006), lk. 45

¹¹⁴ Hansen (2006), lk. 45

¹¹⁵ Hansen (2006), lk. 45

¹¹⁶ Hansen (2006), lk. 30

¹¹⁷ Hansen (2006), lk. 31

¹¹⁸ Gustafsson (2011), lk. 28

Kuna Hiina on piiritulis aktiivsem pool, st. *status quo* vaidlustaja, on võimalik analüüsis täiendavalt tuvastada, läbi millise diskursuse vaidlustamine toimub. Kui selgub, et mõlemad osapooled konstrueerivad Senkaku/Diaoyu saartetüli eelkõige rahvusvahelise õiguse perspektiivist, on probleemi lahendamine võimalik rahvusvahelise õiguse raamistikus. Seega on oluline tuvastada, kas saartetüli konstrueeritakse vaid õiguslikust aspektist või leidub ametlikes seisukohtades täiendavaid konstruktsioone, mis lahendust keerukamaks muudavad. Eriti on see oluline varasemalt mainitud Hiina tõusu kontekstis ning vaidluses selle üle, kas Hiina jätkab rahulikku tõusu (Cui Liru, Shi Yinhong), püüab reformida maailmapoliitika probleemseid valdkondi Hiina huvidest lähtuvalt (Breslin) või seab kogu rahvusvahelise süsteemi normid ja reeglid kahtluse alla (Economy). Niisiis on uurimustöö suurem akadeemiline panus analüüsida, kas Hiina ametlikus diskursuses Diaoyu/Senkaku saartetülist – Pekingi ühest olulisemast, tundlikumast ja ajalooliselt laetud temast – leidub märke *status quo* vaidlustamisest väljas pool eksisteerivat normistikku?

5. Metodoloogia

5.1 Analüüsitavad tekstid

Käesolev bakalaureusetöö läheneb uurimisprobleemile Hiina ja Jaapani ametlikke seisukohti analüüsides, võtteks aluseks Hiina puhul valge paberi Diaoyu/Senkaku saartetulist ja Jaapani puhul seda vaidlust tutvustavad pamfletid. Mõlema osapoole allikad esindavad selgelt riikide ametlikke seisukohti, kuna need dokumendid on avaldanud keskvõimuga lähedaselt seotud institutsioonid – vastavalt Riiginõukogu Informatsiooniosakond¹¹⁹ ja Jaapani Välisministeerium. Riiginõukogu Informatsiooniosakond on kommunistliku partei poliitikat elluviiva üksuse juurde kuuluv üksus, mis vastutab parteipoliitikat puudutava informatsiooni levitamise eest. Mõlema riigi materjalid on avaldatud ingliskeelsetena ehk need on mõeldud väliste lugejatele riigi seisukohtade ja argumentide esitamiseks ning vastaspoole väidete kummutamiseks või diskrediteerimiseks. Hiina valge paber on kätte saadav keskvalitsuse ingliskeelsel kodulehel ja Jaapani dokumendid on leitavad välisministeeriumi ingliskeelsel saartetülidele pühendatud alalehel.¹²⁰ Alalehel „Jaapani territoorium“ on võimalik leida infot nii Senkaku saarte, kui ka Põhja-Territooriumite ja Takeshima saarte kohta.¹²¹ Seega, kuigi need allikad on oma vormilt erinevad, ei tekita see probleemi uurimustöö küsimisele vastuste otsimisel. Põhjalikum allikate tutvustus leiab aset järgnevates peatükkides, sest kõik konkreetseid dokumente puudutav on olulisel kohal juba analüüsis endas.

5.2 Diskursusanalüüs

Antud uurimustöö kasutab ametlike dokumentide uurimiseks diskursusanalüüsi meetodit. See võimaldab kõige paremini analüüsida, kuidas keelt ja teksti kasutatakse eesmärgipäraste instrumentidena. „Diskursus viitab kogumikule tähendustest, metafooridest, esitlustest, piltidest, lugudest, väidetest ja nii edasi, mis mingil moel koos

¹¹⁹ Inglisekeelne nimi: Information Office of the State Council of The People's Republic of China

¹²⁰ Hook (2014), lk. 18: Otsus selline veebileht luua võeti Jaapani välisministeeriumis vastu 2013. aasta detsembris, mis viitab tahtele kinnitada oma suveräänsus nõuet saarte suhtes.

¹²¹ Põhja-Territooriumid on Jaapani pärane nimetus Lõuna-Kuriili saartele, mis hetkel kuuluvad Venemaa koosseisu. Takeshima saared ehk Korea päraselt Dokdo saared on Lõuna-Korea kontrolli all. Piirivaidluste kohta on võimalik vastavatelt lehtedelt leida üldist geograafilist infot, Jaapani seisukohti, küsimused-vastused sektsiooni, videoid ja allalaetavaid PDF dokumente. Veebilehte täiendatakse jooksvalt uute sündmuste valguses.

loovad teatud versiooni sündmustest.¹²² See tähendab, et võib eksisteerida erinevaid diskursuseid, mis kõik räägivad erineva loo samast objektist.¹²³ Ühte diskursusesse kuuluvad tekstid kasutavad kindlaid sõnavaralisi, grammatilisi, ja stiililisi väljendeid selleks, et edastatud sõnumit näidata tõese või paratamatusena, samal ajal kui oponentide seisukohti kirjeldatakse subjektiivsete ja vigastena.¹²⁴ Järelikult võimaldab keel erinevaid eesmärgipäraseid konstruktsioone. Siiski ei piirdu diskursus vaid keele või kirjalike tekstidega. Diskursus peegeldub kõiges tähendust kandvas – ka pilte, kaarte ja visuaalsed kujutisi võib käsitleda tekstina, mis omavad kindlat sõnumit ning on tähendusrikkad allikate analüüsimisel.

Alljärgnev käsitleb keelt sotsiaalse ja poliitilisena. Keele sotsiaalsus seisneb selles, et selle näol pole tegemist individuaalse „eraomandiga“ (*private property*), vaid see koosneb erinevatest kollektiivsetest koodidest ja konventsioonidest, mida iga inimene peab rakendama, et teha end arusaadavaks.¹²⁵ Tekste käsitletakse diskursuseanalüüsis kui sotsiaalseid fakte, mida „toodetakse, jagatakse ja kasutatakse sotsiaalselt organiseeritud viisil.“¹²⁶ Oluline on nii teksti looja kui ka viis ja sihtgrupp, kellele seda edastatakse.¹²⁷ Siinkohal tulevad kasuks Uwe Flicki esitatud küsimused dokumentide analüüsiks: (1) Kes on need dokumendid koostanud, mis eesmärgiga ja kelle jaoks on seda tehtud? (2) Millised isiklikud või institutsionaalsed kavatsused on olnud selle dokumendi koostamise ja säilitamise taga? (3) Millistes tingimustes on need koostatud?¹²⁸ Keel on poliitiline, kuna keelega toodetakse ja taastoodetakse konkreetseid subjektiivsusi ja identiteete, samal ajal kui välistakse teisi.¹²⁹ Keele poliitilisusest tuleneb, et igasugune tähendus on konstrueeritud läbi erinevate kõrvutamiste (*juxtaposition*), kus üks element on väärtustatud teise vastandina. Lene Hansen toob selle illustreerimiseks näite, kuidas on potentsiaalselt võimalik vastandada konstruktsioone Balkanist ja Euroopast järgnevate sõnapaaridena: barbaarne-tsiliseeritud, mittearenenud-arenenud, irratsionaalne-ratsionaalne ning vägivaldne-kontrollitud.¹³⁰ Kokkuvõtvalt võib öelda, et tekstid kasutavad oma sõnumi edasi

¹²² Burr, Vivien (2003) *Social constructionism*. London: Routledge, lk.64

¹²³ Burr (2003), lk. 64

¹²⁴ Bryman, Alan (2008), *Social research methods*, Oxford: Oxford University Press, lk. 503

¹²⁵ Hansen (2006), lk. 16

¹²⁶ Silverman, David (2005) *Doing qualitative research: a practical handbook*, London: Sage, lk. 160

¹²⁷ Pierce, Roger (2008) „Chapter 19: Understanding and Adopting Discourse and Narrative Analysis”, *Research methods in politics: a practical guide.*, Los Angeles: Sage

¹²⁸ Laherand, Meri-Liis (2010) „Kvalitatiivne uurimisviis”, Tallinn: Sulesepp, lk. 260

¹²⁹ Hansen (2006), lk. 16

¹³⁰ Hansen (2006), lk. 37

andmiseks kindlaid konstruktsioone, mille abil üritatakse saavutada eesmärke ja õigustada käitumist.

Diskursusanalüüs aitab keeles peituvaid konstruktsioone ära tunda ja analüüsida. Ühes tekstis võib korraga esineda ka mitmeid erinevaid konstruktsioone, mis on loodud erinevatel eesmärkidel. Diskursusanalüüs ei otsi tõde, vaid uurib seda, kes väidab tõde omavat ja kuidas tõde esitletakse.¹³¹ Diskursusanalüüs on alati hermeneutiline liikumine kontekstist keele kasutusse ja keelelt kontekstile.¹³² Selle paremaks mõistmiseks on hea appi võtta James Paul Gee kujundlik näide sellest, kuidas keel ja kontekst on justkui vastastikku asetatud peeglid, mis pidevalt ja lõputult oma kujutlust edasi-tagasi peegeldavad.¹³³

Diskursuse analüüsis uuritakse ka tekstides esinevat intertekstuaalsust. Norman Fairclough järgi on intertekstuaalsus tekstide omadus olla täis lõikeid (*snatches*) teistest tekstidest, mida sõnaselgelt demarkeeritakse või kokku sulandatakse ja millega tekst võib assimileeruda, vastanduda (*contradict*), irooniliselt kajana korrata jne.¹³⁴ „Intertekstuaalne arusaamine välispoliitikast väidab, et tekstid ehitavad oma argumente ja autoriteeti läbi viidete teistele tekstidele: tehes otseseid viiteid või võttes omaks võtme kontseptsioone ja lööksõnu.“¹³⁵ Sedasi on võimalik esitada teatud tekste autoriteetsemana kui teisi potentsiaalseid tekste. Nii võib jääda lugejale mulje, et muid relevantseid tekste ei eksisteeri. Territoriaalvaidluse kontekstis võib eeldada, et viidatakse vaid materjalidele, mis toetavad riigi enda seisukohti. Uued tekstid konstrueerivad identiteete ja poliitika toetudes varasematele tekstidele, luues seeläbi autoriteetsuse ning kohandades ja redigeerides minevikku vastavalt vajadusele.¹³⁶ Originaalsete tekstide tähendus muutub uute kontekstis, kus need rekonstrueeritakse – seega tähendus ei ole kunagi kantud sujuvalt üle ühest tekstist teise.¹³⁷ Intertekstuaalne fookus tekstide analüüsimisel ei ole ainult sellel, milliseid tekste viidatakse ja milliseid seoseid luuakse teiste tekstidega, vaid ka selles kuidas neid teisi tekste loetakse ja

¹³¹ Pierce (2008), lk. 280

¹³² Gee, James Paul (2005) „An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method (Second edition)“, New York: Routledge, lk. 14

¹³³ Gee (2005), lk. 97

¹³⁴ Gee (2005), lk. 47

¹³⁵ Hansen (2006), lk. 8

¹³⁶ Hansen (2006), lk. 49

¹³⁷ Hansen (2006), lk. 50

tõlgendatakse: kuidas faktid ja teadmine ühest tekstist on kantud teise, paiknedes kindlas välispoliitilises diskursuses.¹³⁸

Alljärgnev uurimustöös alustab tekstides leiduvate diskursiivsete konstruktsioonide tuvastamisega ehk sellest, kuidas parajasti uuritavat objekti (Diaoyu/Senkaku saartetüli) konstrueeritakse.¹³⁹ Seejärel vaadatakse millistesse laiematesse diskursustesse need konstruktsioonid sobituvad.¹⁴⁰ See on vajalik paigutamaks saartetüli laiemasse konteksti ja näitamaks seoseid Hiina-Jaapani suhete tagamaadega. Selline analüüs võimaldab märgata seoseid ka identiteedi ja välispoliitika vahel. Olles tuvastanud konstruktsioonid ning laiemad diskursused, on oluline küsida, mida saavutatakse konstrueerides saartetüli sellisel viisil? Keskendumine eesmärgipärasusele aitab saada paremat arusaama sellest, mis eesmärkidel on tekstis erinevad konstruktsioonid loodud.¹⁴¹ Toetudes poststrukturealistlikule teooriale on ühtlasi oluline jälgida, kuidas tekst konstrueerib *enda* ja *teise* identiteete läbi ruumi, aja ning eetilise.

Antud uurimustöö on avastava iseloomuga. Uurimustöös algas dokumentide diskursusanalüüsist, mis tuvastas tekstis peituvad konstruktsioonid. Uurimustöö koostajal ei olnud hüpoteetilist lähtepunkti. Seejärel püstitati küsimus, mis eesmärkidel on just neid konstruktsioone loodud?

Täiendavalt tuleb meeles pidada, et teksti analüüsija ei ole kunagi lõpuni vaba eelarvamustest – isegi kõige objektiivsemat analüütikut mõjutab tema taust ja kogemused nii teadlikult kui ka alateadlikult. Ühelt poolt võib näha eelisenähtu, kui analüütik on väljas pool olev inimene (nagu ka käesoleva uurimustöö puhul), sest see võiks tagada rohkem objektiivsust ja neutraalsust teemale lähenedes. Teisalt on aga oht, et uurijale jäävad varjatuks teatud nüansid, mis tulevad konkreetsest kultuuriruumist.¹⁴² Subjektiivsus ei ole mitte oluline ainult tekstianalüüsi juures vaid ka allikate valikul.

¹³⁸ Hansen (2006), lk. 50

¹³⁹ Willig, Carla (2001) „Foucauldian discourse analysis“, *Introducing qualitative research in psychology: Adventures in theory and method*, Buckingham: Open University Press, lk. 109

¹⁴⁰ Willig, Carla (2001), lk. 110

¹⁴¹ Willig, Carla (2001), lk. 110

¹⁴² Gustafsson (2011), lk. 51

6. Hiina Diaoyu Dao saarte valge paberi analüüs

Avamaks Hiina arusaamu Diaoyu Dao saarte kuulumisest riigi koosseisu võtab antud uurimustöö analüüsi aluseks riigi ametliku valge paberi „Diaoyu Dao, omane Hiina territoorium“ (edaspidi valge paber).¹⁴³ Tegemist on põhjaliku dokumendiga, mis sisaldab endas väiteid, fakti näiteid ja argumente selle kohta, miks saared peaksid kuuluma just Hiina koosseisu. Lisaks eessõnale ja kokkuvõttele on dokument jaotatud viide peatükki:

- I. „Diaoyu Dao on Hiina omane territoorium“
- II. „Jaapan haaras Diaoyu Dao Hiinalt“
- III. „Tagatoa tehingud Ameerika Ühendriikide ja Jaapani vahel, mis puudutavad Diaoyu Dao saari, on illegaalsed ja kehtetud“
- IV. „Jaapani taotlus suveräänsusest Diaoyu Dao üle on totaalselt alusetu“
- V. „Hiina on võtnud otsustavaid meetmeid, et kaitsta oma suveräänsust Diaoyu Dao saarte üle“¹⁴⁴

Lühidalt öelduna on valge paberi esimesed kaks peatükki üles ehitatud loona sellest, kuidas ajalooliselt on saared pikalt Hiinale kuulunud ja kuidas Hiina-Jaapani sõja ajal vastaspool saared endale vallutas. Kolmandas peatükis kritiseeritakse Teise maailmasõja järgseid tehinguid USA ja Jaapani vahel, mille tulemusena saari ei tagastatud Hiinale. Neljandas peatükis keskendutakse Jaapani argumentide ümberlukkamisele ja viiendas tuuakse näiteid sellest kuidas Hiina on läbi erinevate siseriiklike seaduste ja diplomaatiliste avalduste järjepidevalt rõhutanud saarte kuulumist riigi koosseisu.

6.1 Dokumendi analüüs

Valge paberi avaldas Hiina 2012. aasta septembris. Dokumendi enda sissejuhatuses tuuakse esile, et sama aasta 10. septembril teatas Jaapani valitsus otsusest riigistada vaidlusalused saared. Sellega paigutub valge paber konkreetse ajalise konteksti – pingelisse 2012. aasta septembri kuusse, mil Jaapan oli tugevdamas oma kontrolli

¹⁴³ Dokumendi nimi inglise keeles: „Diaoyu Dao, an Inherent Territory of China“

¹⁴⁴ Information Office of the State Council of The People's Republic of China (2012): Pealkirjad ingliskeelsete originaalidena: I „Diaoyu Dao is China's Inherent Territory“, II Japan Grabbed Diaoyu Dao from China“, III „Backroom Deals Between the United States and Japan Concerning Diaoyu Dao are Illegal and Invalid“, IV Japan's Claim of Sovereignty over Diaoyu Dao is Totally Unfounded“, V „China has Taken Resolute Measures to Safeguard its Sovereignty over Diaoyu Dao“

vaidlusaluse territooriumi üle.¹⁴⁵ Järelikult peeti Hiinas vastukaaluna oluliseks avaldada kiirelt oma ametlikud seisukohad ingliskeelse dokumendina. See paigutab dokumendi rahvusvahelisse konteksti, milles oli Hiinal vaja maailmale edastada enda tugev seisukoht. Sama aasta novembri kuus oli lähenemas Hiina Kommunistliku Partei kongress, kus pidi toimuma iga kümnendi järel esinev juhtkonnavahtetus võimu. Jaapani analüütikud on väitnud, et riigistamist nii ajastades, soovisid jaapanlased säästa Hiina riigijuhtide uut kossesseisu, samas kui hiinlased nägid seda just võimuvahetuse pingestamise ja võimaliku nõrkuse ära kasutamisenä.¹⁴⁶

Oluline on esile tuua, et valges paberis on sõnad „ost“ ja „riigistamine“ eraldatud jutumärkidega, kusjuures viimase ees seisab ka sõnapaar „nii-öelda“ (*so-called* „*nationalization*“). Selline intertekstuaalne konstruktsioon viitab selgelt Hiina positsioonile Jaapani käitumise mitte tunnistamisest. International Crisis Group'i raport toob välja, et vahetult pärast Jaapani riigistamise teadet lasi Hiina käiku „löövide kombinatsiooni“ („*combination punches*“), mis oli läbimõeldud ja põhjalikult koordineeritud kampaania Jaapani sammudele vastandumiseks.¹⁴⁷ Kõige olulisema aspektina toob raport välja, et 10. septembril teatas Peking territoriaalmere standardlähetejoone¹⁴⁸ kehtestamisest vaidlusaluste saarte ümber – tegemist oli esimese korraga, kus Hiina kehtestas standardlähetejoont territooriumil, mida ta ei kontrolli.¹⁴⁹ Täiendavalt ütleb raport, et Hiinal olid juba varem standardlähetejooned tõmmatud, kuid avalikkuse ette toomiseks oodati hetke, mil teine osapool annaks põhjuse jõuliseks vastamiseks, et mitte näida esimest sammu tehes ekspansiivsena.¹⁵⁰ Sellest tulenevalt võib valget paberit näha kui Hiina vastureaktsiooni ühe väljendusvormina nn löökide kombinatsioonist.

6.1.1 Saared on Hiina omane territoorium

Sellist nimetust kannab kogu valge paber ise ja ka tolle esimene peatükk. Tegemist on dokumendis leiduvatest konstruktsioonidest mahukaimaga. Sisuliselt moodustavad Hiina omase territooriumi konstruktsiooni korduvalt esitatud väited selle kohta, kuidas

¹⁴⁵ Kuigi valge paber ise asetub väga aktuaalses ajalises kontekstis, siis kohati üllatuslikult ei pöörata dokumendis rohkem tähelepanu viimaste aastate arengutele.

¹⁴⁶ International Crisis Group (2013), lk. 7

¹⁴⁷ International Crisis Group (2013), lk. 10

¹⁴⁸ ÜRO (1982): Artikkel 5. Standardlähetejoon: „Territoriaalmere laiuse mõõtmise standardlähetejoon on rannikuriigi ametlikule suuremõõtmelisele kaardile märgitud madalaim mõõnajoon piki rannikut, kui konventsioonis ei ole ette nähtud teisiti.“

¹⁴⁹ International Crisis Group (2013), lk. 11

¹⁵⁰ International Crisis Group (2013), lk. 13

kõnealused saared kuuluvad vaieldamatult Hiina riigi koosseisu ja faktilaused, millega näidatakse ajaloolist seotust saartega, olles need esimesena avastanud, nimetanud ja eksploateerinud. Esimese tüüpiliseks näideteks on laused: „Diaoyu Dao ja sellega seotud saared on lahutamatu [*inseparable*] osa Hiina territooriumist“ ning „Pole vahet milliseid unilateraalseid samme Jaapan astub Diaoyu Dao suhtes, see ei muuda fakti, et Diaoyu Dao kuulub Hiinale.“¹⁵¹ Ajaloolist seotust aga näidatakse arvukate viidetega erinevatele logiraamatutele ja kaartidele, kus saared kannavad hiinapärasest nimekuju või on impeeriumiga samades toonides markeeritud. Näiteks ütleb dokument, et esimene ajalooline kirje saarestikku kuuluvate saarte nimedest leidub juba 1403. aastal avaldatud raamatus „Merereis taganttuulega.“¹⁵² Samuti tehakse antud konstruktsiooni puhul arvukalt otseviiteid ajaloolistele tekstidele. Näiteks tuuakse Mingi dünastia ajal Hiina impeeriumi saadiku poolt 1534. aastal kirjutatud lause: „Laev on möödunud Diaoyu Dao, Huangmao Yu, Chi Yu saartest...Siis tuleb Gumi mägi vaatepilti; sealt algab Riukiu¹⁵³ maa.“¹⁵⁴ Lisaks tuuakse ajaloolise argumendi toetuseks näiteid teiste riikide kaartidest, millel on kujutanud saari Hiina impeeriumi osana – mainitakse nii prantsuse kartograafi Pierre Lapie 1809. aastal koostatud kaarti kui ka Suurbritannias ning USAs 19. sajandil ilmunud kaarte. Dokument mainib sedagi, et Diaoyu Dao ümber asuvad veed on traditsioonilised kalastamise piirkonnad, kus Hiina kalamehed on põlvkondi tegutsenud. Selle väite toetuseks tõestusmaterjali ei esitata.

Saared kui Hiina omane territoorium konstruktsiooniga tahetakse näidata, et Diaoyu saared olid ammu Hiina poolt avastatud ja teada. Tegemist on ennekõike õigustava konstruktsiooniga, millega tahetakse luua lugejas arusaama, et saarte näol on tegemist ajalooliselt pikalt Hiinale kuulunud territooriumiga ning järelikult omab Hiina suveräänsust saarte üle. Väljend „Hiina omane territoorium“ esineb alatihti ka Hiina riigijuhtide ja ametnike sõnavõttudes saartetulist.¹⁵⁵ Laiemalt asetub antud konstruktsioon Hiina geopoliitilisse minapilti. Alates 1949. aastast on Hiina

¹⁵¹ Information Office of the State Council of The People's Republic of China (2012), sissejuhatus

¹⁵² Information Office of the State Council of The People's Republic of China (2012), peatükk I: raamatu inglise- ja hiinakeelne pealkiri on *Voyage with a Tail Wind (Shun Feng Xiang Song)*

¹⁵³ Riukiu kuningriik eksisteeris 15.-19. sajandil Taiwan ja Jaapani vahelistel Nansei saartel, mis tänaseks kuuluvad Jaapani Okinawa ja Kagoshima prefektuuri. Mitmed dokumendid, mida Hiina oma valges paberis loetleb oma ajaloolise argumendi esitamiseks, on seotud Hiina ja Riukiu vaheliste merereisidega.

¹⁵⁴ Information Office of the State Council of The People's Republic of China (2012), peatükk 1

¹⁵⁵ Xinhua (26.04.2014) "China opposes to inclusion of Diaoyu Islands in treaty", http://news.xinhuanet.com/english/video/2014-04/26/c_133291873.htm, külastatud 28.05.14

Rahvavabariigi loomisega soovitud välispoliitiliselt taastada vana impeeriumi alasid. Sellesse laiemasse diskursusesse kuuluvad näiteks Taiwani saare nägemine ühe Hiina provintsina, Hongkongi (1997) ja Macao (1999) tagastamine, kontrolli kehtestamine separatistlikel aladel Tiibetis ja Ida-Türkestanis ja Koguryo regiooni tõlgendamine Hiina ajaloo osana.¹⁵⁶

6.1.2 Saared kuuluvad õiguslikult Hiinale

Hiina konstrueerib saartetüli korduvalt rahvusvahelisele õigusele viidates. Näiteks iseloomustab konstruktsiooni lause „Jaapani väidetel suveräänsusest Diaoyu Dao üle ei ole õiguslikku mõju rahvusvahelise õiguse alusel.“¹⁵⁷ Õigusliku konstruktsiooni aluseks on arusaam, et alates Qingi dünastiast olid vaidlusalused saared „selgelt asetatud Taiwani kohaliku valitsuse jurisdiktsiooni alla“¹⁵⁸ ja tegemist ei olnud *terra nullius*'ega. Jaapani argument saarte liitmisest eikellegimaana pannakse vaidluse alla lausetega: „Hulgalised Jaapani ametlikud dokumendid tõestavad, et Jaapan oli täiesti teadlik rahvusvahelise õiguse kontekstis, et Diaoyu Dao on pikalt olnud osa Hiinast ja ei olnud *terra nullius*.“¹⁵⁹ Valge paber toob selle väite toetuseks mitmeid intertekstuaalseid väljavõtteid Jaapani sise- ja välisministrite ning Okinawa prefektuuri kubernerid vahel saadetud kirjadest, kus viimane on avaldanud keskvalitusele alates 1885. aastast soovi saarte inkorporeerimiseks. Näiteks tuuakse Jaapani siseministri Yasushi Nomura 1894. aasta 27. detsembri kiri välisministri Mutsu Minemitsule, kus esimene kirjutab, et „asjaolud on nüüd muutunud“ ja kutsus tegema valitsuse otsust saarte liitmiseks Jaapani territooriumiga.¹⁶⁰

Nagu uurimustöö alguses sai näidatud, on kogu saartetüli tihedalt seotud erinevate lepingute ja deklaratsioonidega. Valges paberiski tuuakse otseseid viiteid lepingutele ja nende sätetele, näitamaks saarte õiguspärast kuulumist Hiinale. Näiteks tuuakse otseviide Shimonoseki lepingu artiklile 2b, mille alusel loovutati Jaapanile Formosa (Taiwani) saar, koos selle juurde kuuluvate saartega. Dokumendis on nähtud lisaks viitele olulisena rõhutada otsesõnu, et Diaoyu saared loovutati Jaapanile lepingu alusel

¹⁵⁶ Roehrig (2010): Koguryo ehk Hiina keeles Gaogouli on regioon, mida korealased näevad oma esiisade sünnimaana. See ala on tugevalt seotud korealaste identiteedilooaga, olles selle tuumikuks. Iidne Koguryo kuningriik paiknes tänapäeva Põhja-Korea ja Kirde-Hiina aladel.

¹⁵⁷ Information Office of the State Council of The People's Republic of China (2012), peatükk IV

¹⁵⁸ Information Office of the State Council of The People's Republic of China (2012), peatükk I

¹⁵⁹ Information Office of the State Council of The People's Republic of China (2012), peatükk II

¹⁶⁰ Information Office of the State Council of The People's Republic of China (2012), peatükk II

kui „Formosa saare juurde kuuluvatena.“¹⁶¹ Samuti rõhutakse rahvusvahelisele õigusele kui kritiseeritakse USA sammu tagastada administratsioonivõim Diaoyu saartel Jaapanile: „Sellel [tagastamisel] pole mitte mingit õiguslikku alust ja on täiesti kehtetu rahvusvahelise õiguse järgi.“¹⁶² Sarnaselt riigistamisest rääkides, esinevad siingi dokumendis sõnad „tagastamine“ ja „administratsioonivõim“ jutumärkides. Terminid „illegaalne“ ja „kehtetu“ esinevad samuti korduvalt valges paberis. Need on vaid mõned näited, kuidas tekst põhjendab Hiina seisukohti toetudes rahvusvahelisele õigusele. Sellest konstruktsioonist võib järeldada, et Hiina näeb rahvusvahelises õiguses toetuspinda oma argumentidele, mille järgi Hiina meelest just Jaapan ning USA on rahvusvahelist õigust rikkunud. Laiemalt sobitub selline lähenemine nende analüütikute seisukohtadega, kes on kirjutanud Hiina tegutsemisest kehtiva rahvusvahelise korra raamides.

6.1.3 Saarte kuulumine Hiinale on oluline II maailmasõja tulemuse kontekstis

See valges paberis esinev konstruktsioon on kohati seotud eelmisega, kuid omab hoopis teisi varjundeid. Valges paberis on saarte *de facto* kuulumist Jaapanile konstrueeritud kui Teise maailmasõja tulemuse eitamist. Teise maailmasõja järgses maailmas näeb Hiina saari juba täheldatud õiguslikust aspektist tulenevalt enda koosseisu kuuluvana, kuid samas toetub teksti argumentatsioon suuresti ilmasõja tulemuste austamisele. Näiteks on dokumendis leitavad laused: „See [saarte natsionaliseerimine Jaapani poolt] ei ole ainult tõsiselt kahjustanud Hiina-Jaapani suhteid, vaid ka tagasi lükanud [*rejected*] ja vaidlustanud tulemusi võidust Maailma Anti-fašistlikus sõjas [*World Anti-Fascist War*]“¹⁶³ ja „Hiina tahe kaitsta riiklikku suveräänsust ja territoriaalset terviklikkust on kindel ning tema otsustuskindlust alal hoida Maailma Anti-fašistliku sõja tulemusi ei kõiguta ükski jõud.“¹⁶⁴

Huvitav on siinkohal termini „Maailma Anti-fašistlik sõda“ kasutamine. Tekib küsimus, miks kasutatakse antud dokumendi kontekstis just seda väljendit erinevalt näiteks terminitest „Teine maailmasõda“, „Teine Hiina-Jaapani sõda“, „Anti-Jaapani sõda“ või „Vastupanusõda Jaapani agressoritele“, mis on leitavad teistest Hiina ja teda käsitlevatest tekstidest? Kasutatud termin on selgelt emotsionaalsem kui „Teine

¹⁶¹ Information Office of the State Council of The People's Republic of China (2012), peatükk II

¹⁶² Information Office of the State Council of The People's Republic of China (2012), peatükk IV

¹⁶³ Information Office of the State Council of The People's Republic of China (2012), sissejuhatus

¹⁶⁴ Information Office of the State Council of The People's Republic of China (2012), kokkuvõte

maailmasõda,“ kuid vähem Jaapanile vastanduv kui teised potentsiaalsed sõnastused. Samas sõna „fašism“ on Läänes väga tugeva tähendusega laetud sõna. Maailmasõja lõppemise kuuekümnendal tähtpäeval China Daily’s ilmunud taustalugu sõjast ütleb, et vastupanusõda oli üks osa Maailma Anti-fašistlikust sõjast.¹⁶⁵ Seega võib järeldada, et kasutatud termin viitab laiemale ülemaailmsele kontekstile. Sellist sõnastust võib näha taotlusliku sammuna välismaise toetuse otsimisel, kuna maailmasõjas kannatasid mitmed rahvad ja nii kutsutakse sümpatiseerima hiinlaste olukorraga. Hiina on antud konstruktsiooniga loomas pilti sellest, kuidas üle maailma suuri kannatusi toonud sõja tulemus ei ole saanud lõplikku ja ausat lahendust. Selle konstruktsiooniga näidatakse Jaapanit ja vähemal määral ka USA-d halbade *teistena*, kes ei tunnista ilmasõja õigeid tulemusi. Laiemalt sobitub see konstruktsioon Hiina ajalugu tutvustavas peatükis käsitletud diskursusesse kannatustest, ebaõiglusest ja sellest, et Hiina väärrib paremat kaasaegses maailmas kogetust. Kuigi Hiina oli võitja riik Teises maailmasõjas, ei tagastatud saari riigi koosseisu. Sisuliselt on tegemist järjekordse alandusega Hiina identiteedile.

6.1.4 Saared on olulised turvalisuse tagamiseks

Turvalisuse konstruktsiooni iseloomustab lause: „Hiina valitsus on kasutanud aktiivseid ja jõuliseid abinõusid [...] kaitsmaks tõsimeelselt [*earnestly*] Hiina kodanike elu ja omandi turvalisust.“¹⁶⁶ See konstruktsioon kannab arusaama, et saarte ümber toimuv võib ohustada Hiinat ja seetõttu peab valitsus astuma samme oma inimeste kaitseks. Selline konstruktsioon ühtib ADIZi puhul kasutatud enesekaitse seisukohast lähtuva õigustusega. Laiemalt on konstruktsioon seotud Ida-Hiina mere ja Taiwani väina strateegilise tähtsusega Hiinale. Kuna peamised suurlinnad asuvad riigi idakaldal ja peamine kaubavahetus toimub läbi Ida-Hiina ja Lõuna-Hiina mere, on riik just neis piirkondades kõige haavatavam. Samuti on Ameerika vägede kohalolek regioonis tunnetatud ohuna. Teisalt võib selles konstruktsioonis näha ka varasemalt käsitletud vastutuse elementi, kus julgeoleku seisukohalt peab Hiina valitsus aktiivselt oma riigi elanike huvide eest seisma. Kui keskvalitsus ei ole piisavalt patriootlik, võib ta kaotada legitiimsuse ning mõõdukaid seisukohti võib rahvas tõlgendada reeturlikkusena.¹⁶⁷ Näiteks jälgivad Hiina internetikasutajad läbi satelliidifotode Hiina õiguskaitselaevade

¹⁶⁵ China Daily (08.05.2005), „Anti-Fascist War in the 1930s and 1940s“, http://www.chinadaily.com.cn/english/doc/2005-05/08/content_440065.htm, külastatud 23.05.14

¹⁶⁶ Information Office of the State Council of The People's Republic of China (2012), peatükk V

¹⁶⁷ Gustafsson (2011), lk. 104; 110

tegutsemist vaidlusalustes vetes ja kritiseerivad ning sunnivad riigijuhte käituma vastavalt välja öeldud avaldustele.¹⁶⁸ Seega rõhutab tekst mitmel korral väikeste erinevustega järgmist: „Hiina valitsusel on kõigutamatu kindlameelsus ja tahe alal hoidmaks riigi territoriaalset suveräänsust.“¹⁶⁹ Julgeoleku konstruktsioon annab aimdust, et Hiina keskvalitsus on valmis või sunnitud teatud olukordades reageerima jõuliselt.

6.1.5 Saartetüli ühendab kõiki Hiinlasi

Valge paberi viimases peatükis tuuakse juurde aspekt, kuidas saartetüli on tähelepanu pälvinud kõigi kaasmaalaste seas, st. lisaks Mandri-Hiinale ka Macaos, Hongkongis ja Taiwanis. Oluline on siinkohal lause: „Kaasmaalased [*compatriots*] üle Taiwani väina seisavad kindlalt üheskoos põhimõttelistes asjades, mis puudutavad rahvust [*on matters of principle to the nation*] ja püüdlustes alal hoida rahvuslikke huve ja väärikust“.¹⁷⁰ Nimetatud konstruktsiooni pole dokumendis väga põhjalikult välja arendatud. Siiski annab see aimdust asjaolust, kuidas on seotud Hiina välispoliitika saarte suhtes ja hiinlaste identiteet. Saartetüli või isegi laiemalt võttes Jaapanile vastandumine on ankur, mis ühendab kõiki hiinlasi. Hiinlase identiteeti esitletakse nii, et selle osaks on tunda muret Jaapani sammude suhtes Diaoyu/Senkaku saartel. Laiemalt on antud konstruktsioon seotud diskursusest kommunistliku partei legitiimsusest. Parteile on äärmiselt oluline näidata, et ta esindab kõiki Hiina kaasmaalasi, vaatamata ebamugavast olukorrast, kus Taiwan *de facto* ei ole osaks Hiina Rahvavabariigist. Antud konstruktsiooni esinemine tekstis näitab, et partei on tahtnud ilmestada kogu Hiina rahva huve ja näidata end nende huvide esindajana.

6.1.6 Kuidas konstrueeritakse Jaapanit?

Valge paberis ei toimu väga tihedat Jaapani *teisena* käsitlemist.¹⁷¹ Pigem öeldakse, et Jaapani väited on alusetud, illegaalsed, ei vasta faktidele ning esitatakse seejärel enda positsioon. Sellegipoolest esineb tekstis mõningaid tähendusrikkaid *teisasusi*. Jaapanile tehakse viide seoses saarte rannikukaitse alasse liitmisega 1561. aastal, mille

¹⁶⁸ International Crisis Group (2013), lk. 17

¹⁶⁹ Information Office of the State Council of The People's Republic of China (2012), kokkuvõte

¹⁷⁰ Information Office of the State Council of The People's Republic of China (2012), peatükk V

¹⁷¹ Tuginedes uurimustöö alguses näidatud Hiina-Jaapani suhete valulikule taustale, võiks Hiina oma positsioonile poolehoidu võitmiseks Jaapanit veelgi negatiivsemalt konstrueerida. Jaapani agressiivsuse täiendavaks näitamiseks oleks teoreetiliselt kerge sisse tuua daatumid 18. september 1931 ja 7. juuli 1937. Valges paberis tuuakse aga välja vaid 1943. aasta detsember, mil Hiina ametlikult kuulutas sõja Jaapanile ja tühistas varasemad riikide vahelised lepingud.

eesmärgiks oli tugevdada kagukalda rannikut Jaapani piraatide rünnakute eest.¹⁷² Kuigi ei maksa antud ajaloolisesse selgitusse palju sisse lugeda, sest see on osaks ühest näitest Hiina administratiivse võimu rakendamisest saartel, võib seda siiski näha väitena, mis lugejas tekitab arusaama, et jaapanlased tekitasid piirkonnas probleeme juba varem. Samas esineb tekstis väga tugev Jaapani kui *teise* identiteedi ajaline konstrueerimine väites: „Jaapan kiirendas oma invasiooni ja välist ekspansiooni pärast Meji restauratsiooni.“¹⁷³ Märkimisväärne on sõna kiirendama (*accelerate*), kuna see viitab nagu Jaapan oleks ka enne 1868. aastat agressiivne olnud. Tegelikult tuntakse Meji ajale eelnenud üle kahe sajandi pikkust perioodi suletud maa ajastuna (*sakoku jidai*), mil Jaapan rakendas äärmiselt isolatsionistlikku poliitikat.¹⁷⁴ Ajalist konstruktsiooni kasutatakse ka probleemi tekkimise vastutuse suunamiseks Jaapanile, kuna „juba mõnda aega [*for quite some time*] on Jaapan korduvalt pahandust üles keerutanud [*stirred up troubles*] Diaoyu küsimuse suhtes“.¹⁷⁵

Samuti on konstruktsioone Jaapanist kui eetilise *teisest*. Selgitades lugejale Hiina positsiooni Jaapani sammudest 1895. aastal, kasutab tekst korduvalt sõna „salajaselt“ ning üks alapealkiri dokumendis kannab nime: „Jaapani varjatud sammud [*covert movements*] Diaoyu Dao haaramiseks [*seize*].“¹⁷⁶ Sõna „salajaselt“ kasutatakse ennekõike näitamaks, et Jaapan oli teadlik saarte kuulumisest Hiinale, mis õhustab Jaapani *terra nullius*'e argumenti. Teisalt kujundab see pildi valelikust ja kahepalgelisest Jaapanist. Analoogselt käsitletakse ka USA ning Jaapani käitumist Teise maailmasõja järgselt läbi termini „tagatoa tehingud“ (*backroom deals*).¹⁷⁷ 10. septembri saarte riigistamise kohta ütleb aga tekst järgmist: „See on samm, mis jämedalt rikub [*grossly violates*] Hiina territoriaalset suveräänsust ja tõsiselt trambib [*tramples*] ajaloolistel faktidel ja rahvusvahelisel õigussüsteemil.“¹⁷⁸ Kuigi selles lauses on Jaapani konstrueerimine kaudsem, viitab see siiski Jaapanile kui riigile, kes jämedalt rikub teise riigi suveräänsust ja ei austa rahvusvahelist korda. Tekstist on kasutusel ka positiivne termin *endast*, „rahuarmastav Hiina riik“, mis vastandub tugevalt täheldatud negatiivsetele konstruktsioonidele Jaapanist.

¹⁷² Information Office of the State Council of The People's Republic of China (2012), peatükk I

¹⁷³ Information Office of the State Council of The People's Republic of China (2012), peatükk II

¹⁷⁴ Henshall (2010), lk. 80: Välismaal asuvad jaapanlasi ähvardati naasmise korral surmaga. Samuti sai surmanuhtlus osaks neile, kes üritasid riigist lahkuda.

¹⁷⁵ Information Office of the State Council of The People's Republic of China (2012), sissejuhatus

¹⁷⁶ Information Office of the State Council of The People's Republic of China (2012), peatükk II

¹⁷⁷ Information Office of the State Council of The People's Republic of China (2012), peatükk III

¹⁷⁸ Information Office of the State Council of The People's Republic of China (2012), sissejuhatus

7. Jaapani Senkaku saarte dokumentide analüüs

Jaapani ametlikke seisukohti analüüsib uurimustöö kahele dokumendile toetudes. Need kannavad nime „Senkaku saared“ ja „Senkaku saared: Otsides mererahu õigusele, mitte jõule või sunnile, toetudes“.¹⁷⁹ Mõlemad dokumendid algavad lühidalt Jaapani positsiooni sõnastamisega ja saarte kohta geograafiliste andmete esitamisega. „Senkaku saared“ annab seejärel lühida taustainfo saartega seotud olulisematest daatumitest, alustades 1895. aasta liitmisest Okinawa prefektuuriga. Seejärel esitab dokument Jaapani positsiooni tuumiku (*gist of Japan's position*) viie punktina, millele ülejäänud dokument on üles ehitatud (vt. Lisa 3). Teine dokument on struktureeritud viide ossa:

1. „Jaapani suveräänsus üle Senkaku saarte“
2. „Senkaku saarte ajalugu“
3. „Hiina esitatud väljakutsed“
4. „Hiina ja Taiwani alusetud väited saarte kohta“
5. „Jaapani ja Hiina vastastikku kasuliku suhte tugevdamine, toetudes ühistele strateegilistele huvidele“¹⁸⁰

Dokumendi esimeses peatükis on esitatud taas peamiste sündmuste kronoloogia, alustades 1885. aastast. Rõhutatakse asjaolu, et saared on olnud Jaapani kontrolli all juba üle 120 aasta. Teine peatükk selgitab saarte kuulumist Jaapani kontrolli all läbi õiguslike-ajalooliste argumentide. Kolmas peatükk on keskendunud näitamaks asjaolu, et Hiina ja Taiwan hakkasid saarte suveräänsusest huvituma alles pärast võimalike naftavarude leidmist ning loob ülevaate Hiina viimaste aastate tegutsemisest Aasia-Vaikse ookeani piirkonnas. Neljas osa võtab ette viis Hiina/Taiwani väidet ja püüab need ümber lükata. Viimane peatükk on pühendatud Jaapani-Hiina suhete arengule ja koostöövajaduse rõhutamisele.

7.1 Dokumentide analüüs

Dokument „Senkaku saared“ on loodud 2013. aasta märtsis ja „Senkaku saared: Otsides mererahu õigusele, mitte jõule või sunnile, toetudes“ aasta hiljem. Kuna dokumendid on

¹⁷⁹ Pealkiri inglise keeles: „The Senkaku Islands: Seeking Maritime Peace based on the Rule of Law, not force or coercion“

¹⁸⁰ Pealkirjad ingliskeelsete originaalidena: 1.) Japan's sovereignty over the Senkaku Islands, 2.) History of the Senkaku Islands, 3.) Challenges by China, 4.) China and Taiwan's unfounded claims over the islands, 5.) Strengthening Japan and China's Mutually Beneficial Relationship Based on Common Strategic Interest

välja antud täpselt aastase vahega ja nende sisu suures osas kattub, võib oletada, et viimase näol on tegemist esimese edasiarendusega. Kummagi aasta märtsis saartega seondult märgilisi sündmusi ei olnud, mis annab alust arvata, et märtsikuus selliste dokumentide koostamine on seotud lihtsalt Jaapani välisministeeriumi protseduuridega. Kahe aasta vahelise perioodi suurimaks sündmuseks oli varasemalt mainitud Hiina ADIZi kehtestamine 2013. aasta novembris. Võib spekuloida, kas dokumendi uuendamisel mängis rolli nimetatud Hiina samm.

Kuna dokumentide vahel on teatud sisulisi erinevusi, kaasab uurimustöö mõlemad terviklikuma pildi saamiseks. Visuaalselt meenutab „Senkaku saared“ suuresti *slideshow*'d, kuid tekstihedus paneb kõhklema, kas seda ikka sääraselt on kasutatud. Selles on antud põhjalik ülevaade saarte geograafilisest taustast ja nende ajaloolisest kuulumisest eraomanikele või riigile. Samuti sisaldab dokument hulgaliselt otseseid väljavõtteid saari puudutavatest seadustest, näiteks San Francisco rahulepingust, ECAFE raportist naftavarude kohta ja Jaapani-Hiina tippkohtumiste transkriptsioonide väljavõttudest 1972. ja 1978. aastatest. See info on esitatud 2014. aasta dokumendis tunduvalt väiksemas mahus. 2014. aasta dokumenti nimetatakse kodulehel pamfletiks, mis viitab, et seda kasutatakse aktiivselt saartetüli tutvustamiseks. Viimane on kodulehel ka rohkem esile tõstetud. Pamflett on kujundatud pilkupüüdvaks ja sisaldab rohkem pildimaterjali võrreldes 2013. aasta dokumendiga. Näiteks hakkab silma visuaalne võtte dokumendi neljandas osas, kus iga Hiina/Taiwani poolne väide on kriipsutatud läbi suure iksiga ja millele järgneb tekstikast sõnaga „tõde“ (vt. Lisa 4). Olgu ka siinkohal mainitud, et 2014. aasta tekstis esineb tunduvalt rohkem tähendusvarjunditega terminite kasutamist, st. pannakse rohkem rõhku Hiina kui *teise* konstrueerimisele.

7.1.1 Saared on Jaapani omane territoorium rahvusvahelise õiguse kontekstis

Dokumendid kasutavad omase territooriumi mõtte edastamiseks termineid „ei ole kahtlust“ ja „vaieldamatult“ (*indisputably*). Siiski ei tähenda konstruktsioon, et saared on Jaapanile omane territoorium, päris sama, mis Hiina puhul. Dokumentide järgi on saared õiguspäraselt kuulunud Jaapani kontrolli alla juba üle 120 aasta. Seega ei ole omase territooriumi konstruktsioon niivõrd seotud mitmete sajandite taha ulatuvate faktinäidetega, vaid seisneb pigem 120 aasta efektiivse jurisdiktsiooni olemise tõestamises. Just rahvusvahelisele õigusele paneb Jaapan oma argumentides peamise

tähelepanu. Dokumentides rõhutatakse, et „Senkaku saared on järjekindlalt olnud osaks Jaapani territooriumist, nii ajalooliselt kui ka kooskõlas rahvusvahelise õigusega“.¹⁸¹ Dokument toob erinevaid näiteid sellest, kuidas Jaapan on pärast saarte liitmist neil pidevalt rakendanud administratiivset võimu. Võrreldes Hiina samalaadse konstruktsiooniga, lähevad Jaapani dokumendid isegi sammu võrra kaugemale väites, et „Senkaku saartega seonduvalt ei eksisteeri territoriaalse suveräänsuse küsimust, mida lahendada.“¹⁸² Seega Jaapani seisukoha järgi ei ole rahvusvahelise õiguse kontekstis sellel teemal mõtet üldse vaieldagi. Samas tõestab juba selliste dokumentide koostamine, et isegi kui Jaapan seda ei taha, peab ta Hiina tegude vastukaaluks esitama enda positsiooni.

Mõlemad Jaapani dokumendid rõhutavad, et vaid avastamisest või geograafilisest lähedusest ei piisa territoriaalse nõudmise seadusjõuliseks (*valid*) aluseks ja selle omamiseks on vajalik järjepidev tegelik territooriumi kontrollimine.¹⁸³ Tõepoolest, Rahvusvahelises Kohtus on saartevaidluste lahendamisel pretsedendiks USA ja Hollandi vahelise tüli lahend Palmase saarte puhul, kus saarte avastamise ja nimetamise asemel peeti olulisemaks saarte pidevat okupeerimist või riigivõimu demonstreerimist nende pinnal.¹⁸⁴ Lisaks on äärmiselt oluline, et riik pidevalt kaitseks enda nõudeid antud territooriumile, mistõttu on vajalik omada tõestusmaterjali sellest, kuidas ollakse protesteerinud teise riigi sammude vastu saarte hõivamisel.¹⁸⁵

7.1.2 Saartetüli põhjuseks on nafta- ja gaasivarude avastamine

Mõlema Jaapani dokumendi tugevaks seisukohaks on, et saarte kuulumine Jaapanile polnud üldsegi riikidevahelistes suhetes probleemiks enne 1969. aasta ECAFE raporti ilmumist, mis viitas võimalikele ulatuslikele nafta- ja gaasivarudele Senkaku saarte ümbruses. Selle seisukoha esitamisel kasutatakse hulgaliselt intertekstuaalseid võtteid. Näiteks tuuakse dokumentides fotod Hiina keskkooli geograafiaõpikutest aastatel 1970 ja 1971 leiduvatest kaartidest. Kaartide abil näidatakse lugejale, kuidas veel 1970. aastal olid saared identifitseeritud kui „Senkaku saarte grupp“ ja juba aasta hiljem „Diaoyutai

¹⁸¹ Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014), lk. 6

¹⁸² Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014), lk. 3; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2013), slaid 1

¹⁸³ Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014), lk 12; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2013), s. 11

¹⁸⁴ Helfin, William B. (2000) „Diayou/Senkaku Islands Dispute: Japan and China, Oceans Apart“, *Asian-Pacific Law & Policy Journal*, vol. 18, lk. 1-22

¹⁸⁵ Helfin (2000)

saarekesed“ („*Diaoyutai Islets*“).¹⁸⁶ Näiteks tuuakse ära ka tänukiri, mille saatis Hiina Vabariigi konsul Nagasakis 1920. aastal Jaapani kodanikele, kes päätsid Hiina kalamehed merehädast, kasutades seejuures saartele viidates jaapanipärast terminit „Senkaku saared.“¹⁸⁷ Ehk isegi kõige huvitavam on otsesitaat 1972. aasta 27. septembri diplomaatiliste suhete sisseviimise kohtumiselt, kus Hiina peaminister Zhou Enlai olevat öelnud järgmist: „See [Diaoyu/Senkaku saared] muutus problemaatiliseks seal paikneva nafta tõttu. Kui seal ei oleks naftat, siis ei Taiwan ega Ameerika Ühendriigid teeks sellest vaidlusküsimust (*issue*).“¹⁸⁸ Igal juhul on selle konstruktsiooni eesmärgiks näidata, et Hiinal/Taiwanil tekkis saarte järele huvi vaid võimaliku majanduskasu potentsiaalset, mistõttu on argumendid suveräänsusest vaid fassaad reaolpoliitiliste huvide elluviimiseks. Konstruktsiooniga soovitakse õõnestada kõiki Hiina poolseid argumente.

Samas on 2013. aasta dokumendis ära toodud väljavõte juunis 1971. aastal sõlmitud lepingust USA ja Jaapani vahel Okinawa ning teiste saarte tagastamisest kui ka Taiwani välisministeeriumi 1971. aasta juuni avaldus, sellest, kuidas saared kuuluvad Taiwani provintsi alla ja moodustavad osa Hiina Vabariigist.¹⁸⁹ Siit tekib küsimus, kas Jaapan esitades küll ära faktid, tõlgendab neid ainult endale sobilikust vaatepunktist? Hetkel on Jaapan tõlgendanud fakte nii, et 1969. aasta raport oli aluseks Hiina/Taiwani suveräänsuse avaldustele Diaoyu/Senkaku saarte suhtes 1971. aastal. Samas kui Taiwani avaldus langes ajaliselt täpselt kokku hetkega, mil allkirjastati USA ja Jaapani vaheline saarte tagastamise leping, tunduks kindlam väita, et just viimane oli avalduse tegemise põhjuseks. Sellisel juhul saaks tehtud avaldusi vaadata ikkagi rahvusvahelise õiguse aspektist kui oma nõuete kaitsmist.

7.1.3 Rahu, rahvusvaheline julgeolek ja koostöö

„Jaapan käitub kindlalt ja rahulikult, et käsitseda Hiina väljakutseid [*challenges*], mis puudutavad Senkaku saari, et säilitada õigusnormidele põhinev rahvusvaheline kord, nagu on ette nähtud rahvusvahelises õiguses, sealhulgas San Francisco rahulepingus.“¹⁹⁰ See konstruktsioon pärineb 2014 pamfleti kolmanda peatüki lõpust, mis on keskendunud Hiina esitatud väljakutsetele Aasia-Vahemere regioonis. Dokument ütleb,

¹⁸⁶ Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014), lk. 9; Ministry of Foreign Affairs of Japan (2013), slaid 8

¹⁸⁷ Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014), lk. 13

¹⁸⁸ Ministry of Foreign Affairs of Japan (2013), slaid 9

¹⁸⁹ Ministry of Foreign Affairs of Japan (2013), slaid 8-9

¹⁹⁰ Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014), lk. 11

et alates 2012. aasta septembrist on Hiina valitsuse laevade Jaapani territoriaalvetesse sissetungimine (*incursion*) tunduvalt kasvanud, tekitades keskmiselt 4-5 intsidenti kuus.¹⁹¹ Selle illustreerimiseks on lisatud pamfletti ka vastavsisuline tulpdiaagramm. Samuti kritiseeritakse Hiina ADIZi kehtestamist¹⁹², kuna „see rikub ülemäära [*unduly infringes*] lennubabadust rahvusvahelises õhuruumis, mis on üldine põhimõte rahvusvahelises õiguses.“¹⁹³ Lisaks on Jaapani valitsus sügavalt mures tsiviillennunduse korra ja turvalisuse pärast. Oma seisukoha toetamiseks tuuakse näitena juurde asjaolu, et USA, Austraalia, Korea Vabariik ja Euroopa Liit on väljendanud analoogseid muresid. See konstruktsioon paneb lugejat sümpatiseerima Jaapani katsumustega. Konstruktsiooni kaudu luuakse pilt Jaapanist kui riigist, kes agressiivse Hiina sammudele vastandudes kaitseb kogu rahvusvahelist korda ning tal on seejuures teiste riikide toetus. Lisaks on konstruktsiooni kohaselt saarte *status quo* staatuse kaitsmine oluline rahvusvahelise korra säilitamise aspektist. Sedasi seotakse territoriaalvaidlus suurema küsimusega rahvusvahelise korra säilimisest ja antakse saartetülile seeläbi suurem kaal.

„Vaatomata sellele, millised väljakutsed võivad ilmsiks tulla [*no matter what challenges may present themselves*], jätkab Jaapan suhete arendamist Hiina ja seotud riikidega laia perspektiivist, kui riik, mis mängib olulist rolli rahu ja stabiilsuse tagamisel Aasia-Vahemere regioonis ja rahvusvahelises kogukonnas.“¹⁹⁴ Jaapan toob saartetulist rääkides sisse ka ühise koostöö vajaduse, mis aitaks tagada rahu regioonis, keskendudes sellele suisa mitu lehekülge 2014. aasta dokumendis. „Näiteks leidub lause: „Jaapani-Hiina suhete stabiilne areng tuleb kasuks mitte ainult mõlema riigi elanikele, vaid ka rahvusvahelisele kogukonnale.“¹⁹⁵ Pamfletis on toodud fotod Jaapani päästemeeskonna abistavast tegutsemisest Hiina Sichuani provintsis sealse maavärina järgselt 2008. aastal. Analoogselt on toodud ka pilt Hiina päästemeeskonna liikmetest Suure Ida-Jaapani maavärina järgses olukorras. Selline lähenemine kinnitab Jaapani jätkuvat rahumeelsust ja toetab Jaapani hoiakut saartetüli mitteeksisteerimisest. Siit tekib paralleel Karl Gustafssoni põhjaliku analüüsiga Hiina ja Jaapani ajaloomuuseumidest, kus ta ühe aspektina tuvastab asjaolu, et mitmetes Jaapani muuseumides on pandud

¹⁹¹ Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014), lk. 11

¹⁹² Seejuures ei mainita Jaapani enda õhukaitsetsooni, mis seati üles juba 1969. aastal.

¹⁹³ Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014), lk. 11

¹⁹⁴ Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014), lk. 21

¹⁹⁵ Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014), lk. 19

suurt rõhku eksponaatidele, mis käsitlevad sõjajärgset rahuaega.¹⁹⁶ Sedasi alatahtsustatakse Teist Hiina-Jaapani sõda ja seal toimunud sündmusi, millele Hiina suurt rõhku paneb. Dokumendis alatahtsustab Jaapan aga saarevaidlust, pöörates tähelepanu tuleviku koostööle. Seega on kogu antud konstruktsioon seotud laiemalt diskursusega Jaapani formaalses rahumeelsusest, mis sätestati Teise maailmasõja lõppedes.

Samas terminid „väljakutsetele vastamisest“ ja „kindlast tegutsemisest“ legitimeerivad ka Jaapani valitsust. Jaapanis, vahest rohkem kui Hiinaski, on äärmiselt oluline poliitikute siseriiklikus võitluses esindada rahva seas levivaid tundumusi, sest muidu ei saavutata enam järgmistel demokraatlikel valimistel poolehoidu. Näiteks oli saarte riigistamine 2012. aastal selgelt seotud siseriikliku poliitilise võitlusega¹⁹⁷ ja 2010. aastal kritiseeriti üle-eelmist peaministrit Naoto Kan'i valitsust nõrgana, sest Hiina surve otsustati aresti alt vabastada Jaapani rannikuvalvealuseid ramminud kalapaadi kapten.¹⁹⁸ Seega on Jaapaniski oluline valitusel näidata ennast otsustuskindlana ja seejuures rahva huvide eest seisvana. Aga kuna dokumendis on siiski julgeoleku diskursus peaaesjalikult ehitatud üles rahu tagamisele, mitte rahvuslike huvide iga hinna eest kaitsmisele, võib arvata, et siseriiklik debatt Jaapani rahu kontseptsioonide ümbervaatamisest pole veel ametlikus retoorikas kinnitunud.

7.1.4 Kuidas konstrueeritakse Hiinat?

Dokumentides on kasutatud ajalist dimensiooni Hiina konstrueerimisel. Näiteks on 2014. aasta pamfletis horisontaalsel teljel kujutatud ajatelg (vt. Lisa 5), mille juures ilutseb aastast 1971 järjest suurenev nool näitamaks tekstiga „Hiina alustas vaidlemist ja alusetute nõudmiste eskaleerimist Senkaku saarte suhtes.“¹⁹⁹ Ohukaitsetsooni kehtestamisega seoses loob 2014. aasta märtsi dokument Hiinast pildi, kui agressiivsest osapooltest, kes järjest jõulisemalt rikub olemasolevat korda regiooni meredes. Oluline

¹⁹⁶ Gustafsson (2011)

¹⁹⁷ International Crisis Group (2013) „Dangerous Waters: China-Japan Relations on the Rocks”, *Asia Report N°245*, <http://www.crisisgroup.org/en/regions/asia/north-east-asia/china/245-dangerous-waters-china-japan-relations-on-the-rocks.aspx>, lk. 5: Rahvuslasest Tokyo kuberner Shintaro Ishihara teatas 2012. aprillis plaanist esitada oma ostupakkumine saarte eraomanikele, liitmaks need metropoli valitsemise alla ning asuda neile ehitama, et vastata Hiina poolt esitatud väljakutsetele. Saarte ostmiseks tehti isegi avalik annetuste kogumine. Kuna sellel avaldusel oli märkimisväärne avalikkuse toetus ning kardeti sellise käigu puhul riikide vahelise kriisi eskaleerumist, otsustas hoopis peaminister Yoshihiko Noda valitsus Tokyo pakkumise üle trumbata.

¹⁹⁸ Hook (2014), lk. 13

¹⁹⁹ Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014), lk. 5

on siin Jaapani iseloomustamiseks kasutatud sõnapaar „kindlalt ja rahulikult“ (*firmly and calmly*), mis veelgi vastandub Hiina puhul kasutatud terminile „sissetung“ (*incursion*). Lisaks tuuakse pamfletis näiteid Hiina sõjalise jõu kasutamisest Lõuna-Hiina mere Spratly ja Paraceli saartetülides.²⁰⁰ Tekstis esineb näiteks lause: „[Hiina] on jätkuvalt üritanud unilateraalselt muuta *status quo* staatust Lõuna-Hiina meres läbi jõu ja sunni.“²⁰¹ Sedasi luuakse Hiinast kuvand kui jõulisest osapoolest, kes on ohuks regiooni stabiilsusele. Kui Hiina valge paber käsitles 1885. aasta Jaapani tegutsemist saarte ümber salajasena, siis Jaapan ise kasutab selle tegevuse konstrueerimisel terminit „hoolikalt“ (*careful*), st. Jaapani valitsus kinnitas hoolikalt, et saared ei kuulunud Hiinale enne nende liitmist Jaapani territooriumiga.²⁰²

²⁰⁰ Spratly ja Paracel saarestikud on suurimad Lõuna-Hiina meres. Hiina, Taiwan ja Vietnam taotlevad terves ulatuses kontrolli mõlema saarestiku üle. Lisaks omavad erinevas ulatuses nõudmisi Malaisia, Brunei ja Filipiinid Spratly saarestikus. Antud hetkel on Paraceli saared tervenisti Hiina kontrolli all, samas kui Spratly saared on *de facto* jagunenud Vietnami, Filipiinide, Hiina, Malaisial ja Taiwanil vahel. Täiendavalt taotleb Lõuna-Hiina meres oma majandusvööndit Indoneesia.

²⁰¹ Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014), lk. 10

²⁰² Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014), lk. 3

8. Laiendatud analüüs

Eelneva analüüsi tulemusena sai Hiina ja Jaapani ametlikus diskursuses tuvastatud mitmeid erinevaid konstruktsioone. Kui tavaliselt keskendutakse antud dispuudi puhul riikide positsioonide analüüsile õiguslikus raamistikus, siis käesolev uurimustöö tuvastas ka muid kirjanduses vähem esiletõstetud aspekte. Selle peatüki eesmärgiks on tuua analüüsis tuvastatud konstruktsioonid laiemasse tähendusvälja ning teha järeldusi Diaoyu/Senkaku saartetüli võimalike arengute ja Hiina tõusu kohta.

8.1 Jõulisus vs rahumeelsus

Dokumentide analüüsist tuleb välja, et Hiina poolt esitatud seisukohad on jõulisemad. Juba dokumentide pealkirjad („Diaoyu Dao, omane Hiina territoorium“ ja „Senkaku saared: Otsides mererahu õigusele, mitte jõule või sunnile, toetudes“) kannavad endas erineva alatooniga sõnumeid. Hiina valge paber annab koheselt lugejale teada, et saared on loomupärane osa riigi territooriumist; samas kui Jaapani 2013. aasta dokumendi pealkirjaks on vaid saarte jaapanipärane nimetus ja 2014. aasta lendlehe pealkiri viitab rahu otsimise püüdlustele. Sarnane joon läbib dokumente tervikuna. Samas see ei ole eriti üllatav, sest seda seletab saarte reaalne kuulumine Jaapanile, mistõttu pole Jaapanil vajadust olla oma sõnades agressiivsem.

Nagu varemgi märgitud, on Jaapani positsiooniks vastata Hiina nõudmistele kindlalt ja rahumeelselt. Hiina kui *de facto* olukorra vaidlustaja peab oma kaasust seevastu jõulisemalt esitama. *Status quo* vaidlustaja on tihti sunnitud olema oma retoorikas jõulisem. Tekstidest tulevad välja ka erinevad käsitlemised sellest, kuidas püütakse konflikti lahendada. Jaapan rõhutab rahumeelsust ja riikide vahelist koostöövajadust, Hiina aga ärgitab Jaapanit „austama ajalugu ja rahvusvahelist õigust ning nõuab koheselt kõikide Hiina territoriaalset suveräänsust õhnestavate tegevuste lõpetamist.“²⁰³ Seega Hiina seisukohalt peab Jaapan oma hoiakuid muutma, et saartetüli saaks laheneda. Lisaks kõlavad valges paberis esinevad laused, mis viitavad Hiina valitsuse raputamatu otsustuskindlusele (*unshakable resolve*) ja tahtele, piirivaidluse kontekstis ähvardustena.

Vaatamata Jaapani neutraalsemale argumentatsioonile tuvastas eelmiste peatükkide analüüs siiski mõlema riigi dokumentides *enda* ja *teise* konstruktsioone. Mõlemal juhul

²⁰³ Information Office of the State Council of The People's Republic of China (2012), kokkuvõtte

konstrueeriti *ennast* positiivselt ja *teist* negatiivselt. Näiteks Hiina valge paber nimetas Hiinat rahuarmastavaks riigiks, samas kui Jaapanit käsitles tekst pahandusi üleskeerutajana ja rahvusvahelist õigust mitte austava riigina. Jaapani dokumendid konstrueerisid seevastu Hiinat agressiivsena, jõu ja sunniga saari haaravana ning rahvusvahelisele korrale ohtliku riigina. Jaapanit ennast konstrueeriti dokumentides aga rahumeelse ja rahvusvahelist korda kaitsva riigina.

8.2 Õigus vs õiglus

Jaapani üks peamine konstruktsioon näitab saari rahvusvahelise õiguse kontekstis õiguspäraselt temale kuuluvatena. Jaapani ametlikult seisukohalt on tema juriidiline kaasus niivõrd tugev, et pole vaja üldse rääkidagi territoriaalvaidluse olemasolust. Üllatuslikult tuli analüüsist välja, et Hiina paneb samuti suurt rõhku rahvusvahelisele õigusele. Siiski esineb teatud erinevus kahe riigi õiguslikes konstruktsioonides. Jaapani puhul rakendatakse õiguslikku konstruktsiooni näitamaks, et üle 120 aastane saarte kontrollimise periood annab õiguslikult Jaapanile aluse saare jätkuvaks kontrolliks. Seejuures on Jaapan ka põhjalikum rahvusvaheliste normide selgitaja. Näiteks toob Jaapan dokumentides konkreetselt välja, et „ainult avastamisest või geograafilisest lähedusest ei piisa moodustamaks [*constitute*] põhjendatud alust territoriaalsetele nõudmistele.“²⁰⁴

Hiina sellisel kujul õigussüsteemi ei seleta. Valge paber esitab pika allikate loetelu saarte nimetamisest, avastamisest ja eksploateerimisest, mis peaksid tõestama saarte õiguspärasest kuulumist Hiinale. Kuigi kohtupraktika toetab Jaapani argumentatsiooni, ei ole enne Rahvusvahelise Kohtu poole pöördumist lõplikult siiski selge, kui suurt toetust pakuks rahvusvaheline õigus Hiina ajaloolistele väidetele.²⁰⁵ Erinevalt Jaapanist, on aga Hiina õigusliku konstruktsiooni eesmärgiks näidata saarte liitmist Jaapaniga 1895. aastal ning San Francisco rahulepingut ja Okinawa tagastamise lepingut illegaalsetena. Valge paber viitab korduvalt sellele, kuidas Jaapani (ja USA) käitumine on olnud illegaalne või rahvusvahelise õiguse alusel õigustühine. Seega võib järeldada, et Hiina vaidlustab *status quo*'d rahvusvahelise õiguse raamistikus, viidates teiste osapoolte ebaseaduslikele sammudele. See on oluline märk sellest, et ideeliselt võiks tüli lahendus saabuda eksisteeriva õiguskorra raamistikus. Laiemalt tähendab see, et Hiina ei ole

²⁰⁴ Ministry of Foreign Affairs of Japan (2013), slaid 11

²⁰⁵ Hook (2014), lk 7

Diaoyu/Senkaku territoriaalvaidluse puhul ümber kujundamas rahvusvahelise korra norme.

Teisalt aga konstrueerib Hiina saartetüli (kohati rahvusvahelisele õigusele viidates) ajaloolise õigluse seisukohalt. See, et Hiina oli Teise maailma võitja, ei oma otseselt õiguslikku alust. Ometigi konstrueerib Hiina *status quo* olukorda saarte osas Teise maailmasõja vale tulemina, lisaks kõik need ajaloolised faktid, mida dokument esitab ajaloolise seose tõestamiseks, on olulised ka ajaloolise õigluse seisukohalt. Ajaloolise õigluse kontseptsioon seisneb arusaamas, et Diaoyu saared on juba iidsetest aegadest alates olnud omane (*inherent*) Hiina territoorium ja need tuleb tagastada. Dokumendis esinev avaldus, et „Hiina otsustuskindlust alal hoida õiget ilmasõjajärgselt tulemust ei kõiguta mitte ükski jõud“, on märk ajaloo olulisusest saartetüli kontekstis.

Sisuliselt avaldub saartetüli kujutamises järjekordse häbistusena ja tahtes õiglust jalule seada alternatiivne põhjendus tegutsemiseks, mis annab aluse eirata rahvusvahelise õiguse tavasid. Teisisõnu õigluse konstruktsiooni esinemine annab märku, et Hiina võib ühel hetkel eksisteerivat olukorda vaidlustada ka väljas pool rahvusvahelist korda, näiteks olukorras, kus tingimused on sobivad saarte jõuga haaramiseks või kui siseriiklik surve selleks on piisavalt tugev. Jaapani dokumentidest ei tule välja õiglusest lähtuvat konstruktsiooni. Selle puudumine tuleneb rahumeelse Jaapani diskursusest, kus negatiivne Teise maailmasõja pärand ei lase riigil end ajalooliselt õigustama asuda.

8.3 Julgeolek

Mõlema riigi diskursuses ilmnesid ka julgeoleku aspektidest lähtuvad konstruktsioonid. Vaadates konstruktsioonide taga olevaid laiemaid diskursuseid, tuleb välja, et mõlemal juhul on julgeolek seotud ka vastutusega. Hiina puhul on see vastutus pigem seotud oma kodanike kaitsega, samas kui Jaapan konstrueerib rahvusvahelise korra kaitsmise vajadust laiemalt. Hiina puhul on kirjutatud, et kõik riigi välispoliitikad peavad esmalt adresseerima siseriiklikke nõudmisi, sest siseriiklik stabiilsus on ühepartei süsteemi püsimiseks hädavajalik.²⁰⁶ Tulenevalt siseriiklikust survest, on nii Jaapani kui ka Hiina riigijuhtidel legitiimsuse tagamiseks vaja olla oma sõnades resoluutne ja vähemalt

²⁰⁶ Gottwald, Jörn-Carsten; Duggan, Niall (2011) “China’s Foreign Policies in a Changing Global Environment”, *International Journal of China Studies*, Vol. 2(1), lk. 5

teatud juhtudel nende järgi ka tegutseda. Siseriiklik surve võib viia olukorra saartel kontrolli alt välja.

Samuti on Diaoyu/Senkaku saartetüli ümber loodavates diskursustes ära tuntav julgeolekudilemma kujunemine, kuna mõlemad riigid tõlgendavad teise tegusid ohuna enda julgeolekule, millele tuleb reageerida.

Kokkuvõte

Uurimustöö eesmärgiks oli tuvastada Hiina ja Jaapani ametlikus diskursuses peituvaid keelelisi konstruktsioone seoses Diaoyu/Senkaku saartetüliga ja analüüsida nende konstruktsioonide olulisust laiemas tähendusraamistikus. Laiemate teemadena käsitleti Hiina tõusu temaatikat ja saartetüliga seonduvaid potentsiaalseid arenguid.

Hiina ametlik diskursus näeb Diaoyu/Senkaku saartetüli kahetiselt. Esiteks nähakse Diaoyu saari ajaloolistele faktidele toetudes Hiina territooriumi omase osana. Teiseks nähakse saarte jätkuvat kuulumist Jaapanile Teise maailmasõja ebaõiglase ja alandava tulemusena. Jaapani seisukohalt ei eksisteeri aga saartetüli, sest rahvusvahelise õiguse kohaselt on saarte jätkuv kuulumine Jaapanile õigustatud. Seega pöörab Jaapan Hiina ajaloolised seisukohad pahupidi, keskendudes hoopis saarte tegelikule kontrollimisele. Täiendavalt paneb Jaapan oma seisukoha seletamisel suurt rõhku sellele, et saarte kuulumist ei vaidlustanud Hiina/Taiwan enne kui avastati sealsed potentsiaalsed naftavarud.

Uurimustöö alguses ei püstitanud hüpoteese. Esmalt oli eesmärk viia läbi diskursuseanalüüs ametlikus retoorikas, et tuvastada seal esinevaid konstruktsioone. Diskursusanalüüsi tulemusena, mis toetus poststrukturealistlikule lähenemisele identiteedi ja välispoliitika seosest, tuvastati Hiina puhul järgnevad konstruktsioonid: (1) saared on Hiina omane territoorium, (2) saared kuuluvad õiguslikult Hiinale, (3) saarte kuulumine Hiinale on tähtis Teise maailmasõja tulemuse kontekstis, (4) saared on olulised turvalisuse tagamiseks ja (5) saartetüli ühendab kõiki Hiinlasi. Jaapani puhul avastati konstruktsioonid: (1) saared on Jaapani omane territoorium rahvusvahelise õiguse kontekstis, (2) saartetüli põhjuseks on naftavarude avastamine ja (3) rahu, rahvusvaheline julgeolek ja koostöö. Lisaks tuvastati mõlema riigi diskursuses *enda* ja *teise* keelelist konstrueerimist.

Uurimustöö viimases osas viidi tuvastatud konstruktsioonid laiemasse analüüsi. Selle analüüsi peamiseks leiuks oli tõdemus, et nii Jaapan kui ka Hiina konstrueerivad saartetüli rahvusvahelise õiguse raamistikus, kuid viimane paneb sama oluliselt rõhku ka ajaloolisele õiglusele. Asjaolu, et Hiina konstrueerib territoriaalvaidlust rahvusvahelise õiguse raamistikus näitab, et ametlikus retoorikas ei ole Hiina veel vähemalt praegu vaidlustamas eksisteeriva maailmakorra normistikku. Lisaks annab see lootust, et saartetüli on võimalik leida lahendust ka eksisteeriva õigusruumi siseselt.

Teisalt aga annab piiritüli konstrueerimine ajaloolise õigluse aspektist Hiina valitsusele võimaluse õigustada tulevikus jõulisemaid samme. Seega leidub Hiina diskursuses tähelepanuväärne mänguruum kahe konstruktsiooni vahel. Kuna valge paber annab meile aimu riigi välispoliitikast Diaoyu/Senkaku saarte suhtes, mis on mõjutatud identiteedist ja samaaegselt mõjutab seda identiteeti, võivad tulevased Hiina sammud tugineda nii rahvusvahelise õiguse raamistikule kui ka ajaloolisele õiglustundele. Kommunistlikul parteil on sisuliselt võimalik rakendada mõlemat oma eesmärkide kõige efektiivsemaks elluviimiseks. Täiendavalt tuvastas analüüs, et mõlemad riigid konstrueerivad dispuuti ka julgeoleku aspektidest tulenevalt, mis tähendab, et mõlemat osapoolt rahuldava lahenduse leidmine lähitulevikus võib osutuda keeruliseks.

Kuna antud uurimustöö keskendus vaid kolmele esmaallikale, oleks edaspidi vajalik analüüsida suuremal hulgal ametlikke allikaid, et tuvastada selgemini ja tõsikindlamalt, millised keelelised konstruktsioonid on saartetüli diskursuses olulisemad. Teisalt oleks huvitav vaadelda ka Hiina ja Jaapani siseriiklikku Diaoyu/Senkaku saartetüliga seonduvat debatti, et mõista ametliku diskursuse taga peituvaid motiive. Samuti võiks rakendada diskursuseanalüüsi meetodit ka teiste Hiina ja Jaapaniga seotud piiritülide puhul, et avastada seni vähe tuvastatud tahke, mis omakorda võimaldaks võrrelda ühe riigi ametlikke diskursuseid erinevate piiritülide puhul.

Kasutatud kirjandus

Akadeemilised artiklid ja raamatud

Breslin, Shaun (2013) „China and the global order: signalling threat or friendship?“, *International Affairs*, Vol. 89(3), lk. 615-634

Bryman, Alan (2008) *Social research methods*, Oxford: Oxford University Press

Burr, Vivien (2003) *Social constructionism*, London: Routledge

Buzan, Barry (2010) „China in International Society: Is ‘Peaceful Rise’ Possible?“, *The Chinese Journal of International Politics*, Vol. 3, lk. 5–36

Callahan, William A. (2010) *China: The Pessimist Nation*, Oxford: Oxford University Press

Drifte, Reinhard (2013) „The Senkaku/Diaoyu Islands Territorial Dispute Between Japan and China: Between the materialization of the “China threat“ and Japan “Reversing the outcome of World War II“?“ *UNISCI Discussion Papers*, N° 32, lk. 9-62

Economy, C. Elizabeth (2010) „The Game Changer: Coping With China's Foreign Policy Revolution“, *Foreign Affairs*, Vol. 89(6),
<http://www.foreignaffairs.com/articles/66865/elizabeth-c-economy/the-game-changer>,
kõlastatud 27.05.14

Ehin, Piret; Berg, Eiki (2009) „Incompatible Identities? Baltic-Russian Relations and the EU as an Arena for Identity Conflict“, *Identity and foreign policy: Baltic-Russian relations and European integration*, Farnham; Burlington: Ashgate

Foot, Rosemary (2006) „Chinese strategies in a US-hegemonic global order: accommodating and hedging“, *International Affairs*, Vol. 82(1), lk. 77-94

Fukushima, Yoriko (1997) „Japanese geopolitics and its background: What is the real legacy of the past?“, *Political Geography*, Vol. 16(5), lk. 407-421

Gee, James Paul (2005) *An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method (Second edition)*, New York: Routledge

- Gottwald, Jörn-Carsten; Duggan, Niall** (2011) "China's Foreign Policies in a Changing Global Environment", *International Journal of China Studies*, Vol. 2(1), lk. 1-26
- Gustafsson, Karl** (2011) *Narratives and Bilateral Relations: Rethinking the "History Issue" in Sino-Japanese Relations*, Stockholm: Universitetservice US-AB
- Hansen, Lene** (2006) *Security as Practice: Discourse analysis and the Bosnian war*, London; New York: Routledge
- Helfin, William B.** (2000) „Diaoyu/Senkaku Islands Dispute: Japan and China, Oceans Apart“, *Asian-Pacific Law & Policy Journal*, vol. 18, lk. 1-22
- Henshall, Kenneth G.** (2010) *Jaapani ajalugu: kiviajast suurriigini*, Tallinn: Valgus
- Hook, Glenn D.** (2014) „Japan's Risky Frontiers: Territorial Sovereignty and Governance of the Senkaku Islands, *Japanese Studies*, Vol. 34(1), lk. 1-23
- Laherand, Meri-Liis** (2010) *Kvalitatiivne uurimisviis*, Tallinn: Sulesepp
- Li, Cheng** (2011) „Introduction: A Champion for Chinese Optimism and Exceptionalism“, *China in 2020: A New Type of Superpower*, Washington D.C: Brookings Institution Press
- Liru, Cui** (2012) „Peaceful Rise: China's Modernisation Trajectory“, *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs*, Vol.47(2), lk. 14-17
- Pan, Zhongqi** (2007) „Sino-Japanese Dispute over the Diaoyu/Senkaku Islands: The Pending Controversy from the Chinese Perspective“, *Journal of Chinese Political Science*, Vol. 12(1), lk. 71-92
- Pierce, Roger** (2008) „Chapter 19: Understanding and Adopting Discourse and Narrative Analysis“, *Research methods in politics: a practical guide.*, Los Angeles: Sage, lk. 279-306
- Roehrig, Terence** (2010) „History as a Strategic Weapon: The Korean and Chinese Struggle over Koguryo“, *Journal of Asian and African Studies*, Vol. 45(5), lk. 5-28
- Ropp, Paul S.** (2010) *China in World History*, Oxford: Oxford University Press

Rumelili, Bahar (2011) „Turkey: Identity, Foreign Policy, and Socialization in a Post-Enlargement Europe“, *Journal of European Integration*, Vol. 33(2), lk. 235-249

Silverman, David (2005) *Doing qualitative research: a practical handbook*, London: Sage

Suzuki, Shogo (2007) „The importance of ‘Othering’ in China’s national identity: Sino-Japanese relations as a stage of identity conflicts“, *The Pacific Review*, Vol. 20(1), lk. 23–47

Takagi, Akihiko (1998) „Japanese nationalism and geographical thought“, *Geopolitics*, Vol. 3(3), lk. 125-139

Wang, Zheng (2012) *Never forget national humiliation: Historical memory in Chinese politics and foreign relations*, New York: Columbia University Press

Willig, Carla (2001) „Foucauldian discourse analysis“, *Introducing qualitative research in psychology: Adventures in theory and method*, Buckingham: Open University Press, lk. 106-124

Dokumendid, lepingud, raportid ja seadused

Cairo Communiqué (01.12.1943),

http://www.ndl.go.jp/constitution/e/shiryo/01/002_46/002_46tx.html, külastatud 25.05.14

Information Office of the State Council of The People's Republic of China (2012)

„Diaoyu Dao, an Inherent Territory of China“, http://www.gov.cn/english/official/2012-09/25/content_2232763.htm, külastatud 20.02.14

Instrument of Surrender (02.09.1945)

<http://www.ndl.go.jp/constitution/e/etc/c05.html>, külastatud 25.05.14

International Crisis Group (2013) „Dangerous Waters: China-Japan Relations on the Rocks“, *Asia Report N°245*, <http://www.crisisgroup.org/en/regions/asia/north-east-asia/china/245-dangerous-waters-china-japan-relations-on-the-rocks.aspx>, külastatud 20.05.14

Ministry of Foreign Affairs of Japan (2013) „The Senkaku Islands“, http://www.mofa.go.jp/a_o/c_m1/senkaku/page1we_000012.html, külastatud 01.05.14

Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014) „The Senkaku Islands: Seeking Maritime Peace based on the Rule of Law, not force or coercion“, http://www.mofa.go.jp/a_o/c_m1/senkaku/page1we_000012.html, külastatud 01.05.14

Potsdam Declaration (26.07.1945) <http://www.ndl.go.jp/constitution/e/etc/c06.html>, külastatud 25.05.14

Price, John (2001) “A Just Peace? The 1951 San Francisco Peace Treaty in Historical Perspective,” *Japan Policy Research Institute Working Paper*, No. 78, <http://www.jpri.org/publications/workingpapers/wp78.html>, külastatud 25.05.14

Swaine, Michael D. (2014) „Chinese Views and Commentary on the East China Sea Air Defense Identification Zone (ECS ADIZ)“, *China Leadership Monitor*, Vol. 43

The Constitution of Japan (1946) http://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html, külastatud 27.05.14

Treaty of Mutual Cooperation and Security between the United States and Japan (19.01.1960) <http://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/q&a/ref/1.html>, külastatud 16.05.14

U.S. Energy Information Administration (2012) “East-China Sea“, <http://www.eia.gov/countries/regions-topics.cfm?fips=ecs>, külastatud 17.05.14

ÜRO (1952) „Treaty of Peace with Japan (with two declarations)“, *United Nations - Treaty Series*, <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20136/volume-136-I-1832-English.pdf>, külastatud 26.05.14

ÜRO (1982) „Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni mereõiguse konventsioon“, <https://www.riigiteataja.ee/akt/911675>, külastatud 21.05.13

Interneti allikad

Abdelal, R. et al. (2001) „Treating Identity as a Variable: Measuring the Content, Intensity, and Contestation of Identity“, *Paper prepared for presentation at APSA*, 30

August - 2 September 2001, San Francisco,

http://civicrm.wcfia.harvard.edu/sites/default/files/Johnston_Treating.pdf, külastatud 20.05.14

Al Jazeera (24.04.14) „Obama backs Japan in islands row with China“,

<http://www.aljazeera.com/news/asia-pacific/2014/04/obama-reiterates-military-support-japan-201442445928414607.html> , külastatud 25.04.14

BBC News (25.02.14) „China mulls holidays marking Japanese defeat and Nanjing massacre“, <http://www.bbc.com/news/world-asia-26342884>, külastatud 18.05.14

BBC News (24.04.14) „How uninhabited islands soured China-Japan ties“

<http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-pacific-11341139>, külastatud 23.05.13

China Daily (08.05.2005), „Anti-Fascist War in the 1930s and 1940s“,

http://www.chinadaily.com.cn/english/doc/2005-05/08/content_440065.htm, külastatud 23.05.14

Lee, Joyman (2011) „Senkaku/Diaoyu: Islands of Conflict“ *History Today*, Vol. 61(5),

<http://www.historytoday.com/joyman-lee/senkakudiaoyu-islands-conflict>, külastatud 18.04.14

Posner, Eric (2014) „Why Are China and Japan Inching Toward War Over Five Tiny Islands?“, *Slate*,

http://www.slate.com/articles/news_and_politics/view_from_chicago/2014/02/the_senkaku_or_diaoyu_islands_where_world_war_iii_could_start_because_of.html, külastatud 18.04.14

Zhao, Minghao (2013) „Diaoyu islands: Torn between two countries“, *Al Jazeera*,

<http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2013/12/diaoyu-islands-torn-between-two-countries-201312563647728639.html>, külastatud 13.05.14

Tencer, Daniel (2014) "China To Have World's Largest Economy This Year: World Bank", *The Huffington Post Canada*, http://www.huffingtonpost.ca/2014/05/03/china-worlds-largest-economy_n_5255825.html,

külastatud 28.05.14

The Economist (16.08.2010) "China: Second in line",

http://www.economist.com/blogs/freeexchange/2010/08/china_0, külastatud 28.05.14

The Embassy of the People's Republic of China in New Zealand (19.06.2008)

"China, Japan reach principled consensus on East China Sea issue",

<http://www.chinaembassy.org.nz/eng/xw/t466729.htm>, külastatud 28.05.14

The New York Times (04.08.1895) „The Japan-China Treaty: Full Text of the Shimonoseki Peace Convention“, <http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=F4091FF83C5811738DDDAD0894D0405B8585F0D3>,

külastatud 23.05.14

Xinhua (26.04.2014) "China opposes to inclusion of Diaoyu Islands in treaty",

http://news.xinhuanet.com/english/video/2014-04/26/c_133291873.htm, külastatud

28.05.14

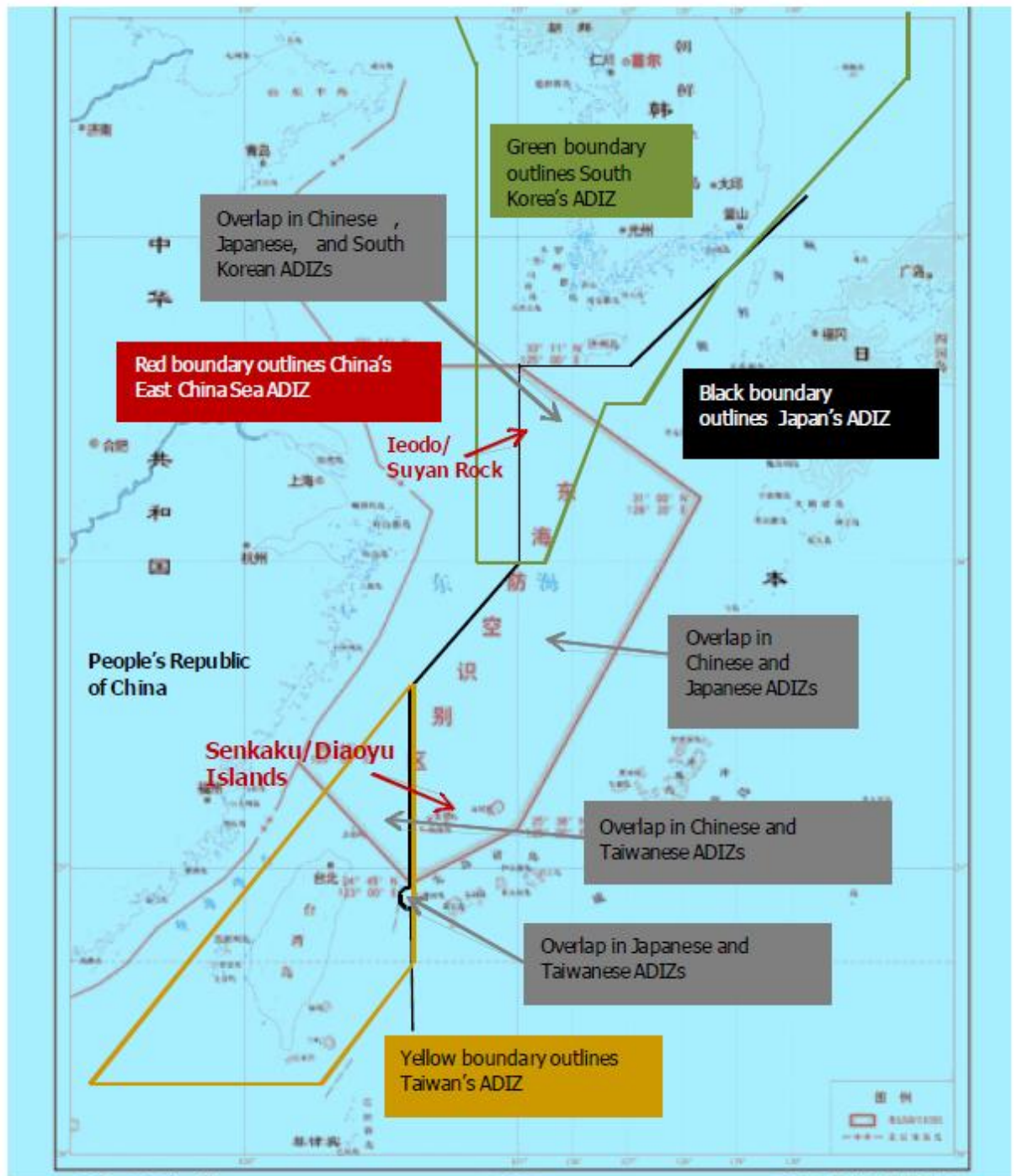
Lisad

Lisa 1: Diaoyu/Senkaku saared

Allikas: BBC News (24.04.14) „How uninhabited islands soured China-Japan ties“
<http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-pacific-11341139>, külastatud 17.05.13

Lisa 2: Ida-Hiina mere kohal asuvad ADIZid ja nende kattuvused

Allikas: Swaine, Michael D. (2014) „Chinese Views and Commentary on the East China Sea Air Defense Identification Zone (ECS ADIZ)“, *China Leadership Monitor*, Vol. 43, lk. 28

Gist of Japan's Position

- (1) Under the San Francisco (SF) Peace Treaty of 1951, Japan renounced Taiwan, leaving the Senkaku Islands under the territorial sovereignty of Japan.
→Neither China nor Taiwan raised any objections.
- (2) It was not until 1971, after potential oil reserves were identified in the region, that China and Taiwan officially began to argue "territorial sovereignty" over the Islands.
- (3) There was no agreement to "shelve" the Senkaku issue in the process of normalizing diplomatic relations between Japan and China in 1972 or in the negotiations for a Treaty of Peace and Friendship between the two countries in 1978.
- (4) Historically, there has been no evidence to support the arguments of China/Taiwan that they effectively controlled the Senkaku Islands.
- (5) Japan has been striving to make the East China Sea a "Sea of Peace, Cooperation, and Friendship."

Allikas: Ministry of Foreign Affairs of Japan (2012) „The Senkaku Islands“, slaid 3

Ligikaudne tõlge:

- (1) San Francisco 1951. aasta rahulepingu alusel, Jaapan loobus Taiwanist, jättes Senkaku saared Jaapani territoriaalse suveräänsuse alla. Ei Hiina ega Taiwan ei esitanud mingeid vastuväiteid.
- (2) Alles 1971 aastal, pärast potentsiaalsete nafta varude identifitseerimist regioonis, asusid Hiina ja Taiwan ametlikult vaidlustama saarte „territoriaalset suveräänsust.“
- (3) Ei olnud mitte-mingit kokkulepet Senkaku saarte küsimuse „riiulile asetamisest“ Jaapani ja Hiina vaheliste diplomaatiliste suhete normaliseerimise protsessis 1972 ega „Rahu ja sõpruse lepingu“ kahe riigi vahelistel läbirääkimistel 1978.
- (4) Ajalooliselt ei ole olnud tõendeid toetamaks Hiina/Taiwani argumente, et nad faktiliselt kontrollisid Senkaku saari.
- (5) Jaapan on püüdnud teha Ida-Hiina merest „Mere rahust, koostööst ja sõprusest.“

Lisa 4: Näide Jaapani vastuargumentide esitamise visuaalsest stiilist

Unfounded claim

1

“The Diaoyu and the islets belonging to it have been the sacred territory of China from ancient times.”

The truth

Allikas: Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014) „The Senkaku Islands: Seeking Maritime Peace based on the Rule of Law, not force or coercion“, lk. 12

Lisa 5: Senkaku saari puudutav ajatelg

Chronology of major events

- Japan has been exercising effective control over the Senkaku Islands for more than 120 years
- China began to claim sovereignty over the Senkaku Islands, escalating its assertion from the 1970s

China began to argue and escalate unfounded claims over the Senkaku Islands

<p>1885</p> <p>1895 January</p> <p>Okinawa Prefecture launched investigation of the Senkaku Islands. At that time, Japan carefully confirmed that the Senkaku Islands were uninhabited, and not under the control of any other state.</p> <p>The Senkaku Islands were incorporated into Okinawa Prefecture through a Cabinet Decision. The islands were then administered by Okinawa Prefecture.</p>	<p>1920</p> <p>May</p> <p>Letter of appreciation was sent from the consul of the Republic of China in Nagasaki, indicating that China recognized the Senkaku Islands as part of Okinawa in Japan.</p>	<p>1951 September</p> <p>The San Francisco Peace Treaty was signed. The Senkaku Islands remained part of Japanese territory. The U.S. exercised its administrative rights over the Islands as part of the Nansei Shoto Islands of Japan. (Article 3)</p>	<p>1969</p> <p>May</p> <p>The UN Economic Commission for Asia and the Far East (ECAFE) conducted a survey on coastal mineral resources. The report indicated the possibility of oil reserves existing in the East China Sea.</p>	<p>1971</p> <p>June</p> <p>The Okinawa Reversion Agreement was signed. The minutes to the agreement included reference to the area which includes the Senkaku Islands as part of the territories to be returned to Japan.</p> <p>Taiwan (in June) and China (in December) officially asserted "territorial sovereignty" over the Islands for the first time in history.</p>	<p>2008</p> <p>December</p> <p>Two Chinese government ships intruded into Japan's territorial waters surrounding the Senkaku Islands.</p>	<p>2010</p> <p>September</p> <p>A Chinese fishing trawler collided with a Japan Coast Guard vessel. Following this incident, Chinese government ships intruded into the waters around the Senkaku Islands more frequently than before.</p>	<p>2012</p> <p>September</p> <p>Intrusions by Chinese government ships into Japanese territorial waters intensified, after the transfer of the ownership of the islands to the Japanese government. Anti-Japan demonstrations held in China. Aerial intrusions made in December for the first time in history.</p>	<p>2013</p> <p>October</p> <p>China established the "East China Sea Air Defense Identification Zone," which stipulated "defensive emergency measures" by the Chinese Armed Forces.</p>
--	---	---	--	---	---	--	--	--

Allikas: Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014) „The Senkaku Islands: Seeking Maritime Peace based on the Rule of Law, not force or coercion“, lk. 4-5

Summary

In recent years there are more and more news about the escalation of tensions in the East-China Sea, where The Peoples Republic of China and Japan quarrel over small and uninhabited Diaoyu/Senkaku islands. This research broadens the existing literature of this dispute by analysing official discourse. The aim of this paper is to identify different constructions within the official discourse of Diaoyu/Senaku islands and to analyse the importance of these constructions. The wider themes of this paper are the potential developments of the Diaoyu/Senkaku dispute and China's rise. The analysis of official discourse was carried out on China's white paper from 2012 called "Diaoyu Dao, an Inherent Territory of China" and on two documents released by Ministry of Foreign Affairs of Japan in 2013 and 2014.

As a result of the discourse analysis the following constructions were found within the Chinese discourse: (1) the islands are inherent territory of China; (2) the islands belong to China according to international law; (3) the status of the islands is important in the context of the results of the II World War; (4) the islands are important for security; (5) the dispute unifies Chinese compatriots; and within Japanese discourse: (1) the islands are inherent territory of Japan according to international law; (2) the dispute exists because of the discovery of potential oil and gas fields and (3) peace, protection of international order and cooperation. Also, in the official discourses of both countries, constructions of *Self* and *Other* were identified.

When analyzing the identified constructions in broader terms, the main finding was that both Japan and China construct the islands dispute in the framework of international law, while the latter also puts strong emphasis on historic justness. The fact that China constructs this dispute in the framework of existing international norms shows that at the moment China is not yet challenging the existing order. It also gives hope that the dispute can be solved within the existing framework. On the other hand, the historic justness construction gives the government of China the possibility to justify possible future actions towards the islands. Therefore there lies a significant playfield between these two constructions as The Communist Party of China has the possibility to rely on either one of those constructions in order to effectively fulfil its goals. In addition the research discovered that both countries construct the dispute also in security means, which implies that a satisfactory result for both parties in the near future is difficult.